

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 659

DOKTOR MURKE'NİN SUSKUNLUK KÜLLİYATI

(Hiciv Hikâyeleri)

HEINRICH BÖLL

Çeviren

Dr. Rezzan ALGÜN

Tercüme Eserler Dizisi : 52

<http://retropdfkitap.blogspot.com.tr/>

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 659

HEINRICH BÖLL

DOKTOR MURKE'NİN SUSKUNLUK KÜLLİYATI

(Hiciv Hikâyeleri)

Çeviren

Dr. Rezzan ALGÜN

TERCÜME ESERLER DİZİSİ : 52

Kapak Düzeni: Saim ONAN

Onay: 6/5/1986 gün ve 928.1-1891 sayı.

Birinci baskı, Ekim 1986

Baskı sayısı: 20.000

Başbakanlık Basımevi — A N K A R A

İÇİNDEKİLER

Ö n s ö z	5
Doktor Murke'nin Suskunluk Külliyatı (Doktor Mur- kes Gesammeltes Schweigen)	9
Yalnız Noel'de değil (Nicht nur zur Weihnachtszeit) .	35
Bir şeyler olacak (Es word etwas geschehen)	61
Başkent gazetesi günlüğü (Hauptstädtliches journal)	67
Çöpe atıcı (Der Wegwerfer)	77

Ö N S Ö Z

Çağdaş Alman edebiyatının önde gelen isimlerinden, 1972 Nobel edebiyat ödülü sahibi Heinrich Böll, çok çocuklu bir ailenin altıncı çocuğu olarak 21 Aralık 1917'de Köln'de dünyaya geldi ve 16 Temmuz 1985'te yine Köln'de öldü. Baba tarafı Britanya adalarından Almanya'ya göç etmiş, geçimlerini düğge-likle sağlayan Katolik mezhebine mensup kişilerdi. Yazarın edebiyat dünyasındaki yerini belirleyen eserlerinde, içinde yettiştiği el zanaatıyla geçinen bu Katolik çevre gibi sıkı sıkıya bağlı olduğu Köln de önemli odaklar oluşturur. Prof. Dr. Gürsel Aytaç'ın Romancı Yönüyle Heinrich Böll, (1975) adlı eserinde bu şehrin yazar üzerinde yarattığı etkinin sebepleri hakkında da etraflı açıklama yapılmıştır. Etnolojik-kültürel yanı itibariyle ilginç olan Ren bölgesi ve Köln'ün kendisine eleştirici bir ruh aşıladığını söyleyen yazar, eserlerinin konusu çoğunlukla Köln'de geçse de mahallî yazarlığı aşır evrensel olmayı başarmıştır. Eserlerindeki diğer önemli unsur savaştır. Savaş da Köln şehri gibi Böll'ün hayatını ve eserlerini biçimlemiş, onlara hakim olmuştur. Çünkü çocukluk ve ilk gençlik yılları iki dünya savaşı arasında geçmiş, daha küçük yaşta savaşın olumsuz etkilerini hissetmiş, II. Dünya Savaşını ise bizzat yaşamış, öğrencilik yıllarında başlayan yazarlığı gibi üniversite öğrenimi de savaşmak üzere askere çağırılmasıyla yarıda kalmış biridir, Heinrich Böll. Yaşadıklarına bağlı olarak savaşa ve militarizme şiddetle karşı olan ve bu uğurda kendi payına düşeni kalemiyle gerçekleştiren yazar, Almanya'nın en karışık yıllarında yaşananların bilincine varan, benliğini bulmuş entelektüellerin temsilcisidir. 1951'de yazarlığa başlamış, eserleri onsekiz dile çevrilmiş, başarısı çeşitli ödüllerle kanıtlanmış bu yazarın sesini dünyaya duyurtan nedir?

Ona eleştirici ruh kazandıran Ren bölgesinin mesafeli ruhu en çok hiciv hikâyelerinde ortaya çıkar. Daha çok savaş sonrası Almanya'sının meselelerini işlediği hiciv hikâyelerini kapsayan bu kitapta, ekonomik mucizeyi gerçekleştiren ülkenin her döneme ayak uyduran oportunist tipleri, Nazi kültür politikası ve militarizm, radyo - televizyon, çalışma ve para kazanma uğruna insanın makineleşmesi, savaş sonrası tüketici refah toplumunun gülünçlükleri yapıcı ve yumuşak bir tonda işlenmiştir. Edebiyattaki idealini çağdaşlarını etkilemek, toplumu eğitmek şeklinde özetleyen, toplumla, insan ve onun aksaklıklarıyla bütünleşmiş olan Böll'ün hicivlerinde görülen en belirgin üslûp özellikleri dolaysız anlatım, abartma, tekrarlama ve dil hicvidir.

«Doktor Murke'nin Suskunluk Külliyyatı» dışındaki hemen bütün hikâyelerde dolaysız yani ben - anlatım kullanmış, hicvetmek istediği olayı hikâyenin kahramanlarından birinin ağzından aktarmıştır. Düzeltmeyi amaçladığı yanlış belirgin hale getirmek için hicivde en çok kullanılan söz sanatlarından olan abartmadan sık sık yararlanır. Bu yolla yalnızca olayı vurgulamakla kalmayıp komik unsuruna da ulaşmış oluyor. Aynı zamanda hicvin bir başka önemli üslûp aracı olan tekrarlamalar yoluyla ele aldığı konuyu yanlış anlamalara ya da tahminlere meydan vermemek üzere belirginleştiriyor. Dil hicvi yapıyor, yani ele aldığı konudaki özel branş dilini stilize ederek kullanıyor. Meselâ radyo dilinin bir fiilini tekrarlayarak işi alaya alıyor. Yeni kelimeler türetiyor ya da yarattığı tiplere Bur-Malottke, Murke gibi alışılmamış isimler veriyor.

Böll, hicivlerinde groteske kadar varan abartmalarıyla ahlakçılık görevini yerine getirmeyi amaçlıyor. Hikâyelerinde kullandığı dil, günlük konuşma dilidir. Hicvi, ele aldığı konular, seçtiği kelimeler, kullandığı sanatlar kadar bunları formüle ettiği cümlelerle de ortaya koyduğu, bir başka deyişle cümlelerin uzunluğu, kısalığı, seçtiği kelimeleri yerleştirdiği yerler özel bir

anlam taşıdığı için çevirimde yazarın bu üslûp özelliklerine titizlikle uymaya çalıştım.

Bu kitapta Böll'ün özelliklerini en somut biçimde dile getiren iki hikâyesine kısaca temas etmek isterim. Bunlardan ilki olan başlık hikâye «Dr. Murke'nin Suskunluk Külliyyatı» nda Böll, öncelikle radyo- televizyon kurumuna yöneliyor hicvini. Abartılmış bir şekilde kültür icra eden modern radyoyu yumuşak bir hicivle alaya alıyor. Dr. Murke, başka seçimleri olmadığından olaya katılan, iştiraki reddetme hakkına sahip olmadıklarından en azından onaylamayı reddeden, işlerin fazla yolunda gittiği yerlerde rahatsızlık verme, istifini bozmadan keyif kaçırma görevini üstlenmiş tiplerin temsilcisi. Murke, müdür ve Bur-Malottke'nin kendisinden istediklerini abartılmış bir titizlik ve abartılmış bir nezaketle yaparken Bur-Malottke'ye ta ki -bir an için bile olsa- karaktersizliğinin farkına varıncaya kadar ihanetinin formülünü tekrarlatıyor. Ya da son derece zevkli döşenmiş radyoevinin oda kapılarından birinin pervazına zevksiz dini resimler yapıştırıyor. İç dünyasından kopup gelen protestonun bir başka önemli örneği ise, sürekli ve acımasızca kelime-ses üreten bir yerde bunların tersini 'suskunlukları' biriktirmesi. Dr. Murke, amacı bir şeyleri değiştirmek, yeni alternatifler sunmak olmayıp, çelişkileri vurgulayan şahsi isyanı simgeliyor. Bur-Malottke ise açık bir şekilde Tanrı'yı adıyla andığına pişman olmuş, devir değiştiğinden yeni döneme ters düşmeyecek ve 'Tanrı' yerine geçecek bir formülün konferansında daha önce 'Tanrı' dediği yerlere yerleştirilmesini talep eden çıkarıcı bir tip.

«Yalnız Noel'de değil» başlıklı, ben-anlatım biçiminde kalem alınmış ikinci hikâye, istismar edilen dini, her devre ayak uydurarak refah düzeyinin devamını sağlayan çıkarıcı tipleri hedef alıyor. Böll'ün buradaki anlatım tutumu bir önceki hikâyedeki kadar yumuşak değildir artık. Franz amca, her devirde işlerini ustalıkla yürütebilecek kapasitede, her yerde iş bitiren, becerikli dostlara sahip, ticari fırsatları akıllıca değerlendiren,

başarılı, dindar bir tüccar. Zavallı karısı Milla yenge, savaştan öylesine etkilenmiş ki bir süre için o çok sevdiği noel ağacından bile fedakârlık etmeyi kabullenmiş, ama bombardımanlar sırasında geçirdiği muhtemel bunalım sonucu amansız bir hastalığa tutulmuş; süslü noel ağacı altında hergün Noel'i kutlamak. Ailede her zaman çiban başı olan kuzen Franz, okul yıllarındaki vahşi zevklerinden sonra, o asil aileye yakışmayacak bir meslek seçer, boksör olur. Üne kavuştuktan sonra ailesi ona yeniden kucak açsa da bir süre sonra daha umulmadık bir karar verir; rahip olmak üzere manastıra kapanır. Bu hikâyede yaratılan tipler içinde en olumlusu baba ya da diğer kardeşler gibi yaşadığı ortama ayak uyduramadığından her yerde sevilmeyen kişi oluveren, sonunda çareyi dine sığınmakta arayan kuzen Franz'dır. Ayrıca para uğruna yozlaşan sanat, maddi refah uğruna ayakta durur gibi görünen aile ilişkileri ve gerçek çizgilerinden uzaklaşmış din adamları da hicvedilen konular arasında.

Hiciv hikâyeleri yönünden pek zengin olmayan Alman edebiyatında Heinrich Böll'ün özel bir yeri vardır. Türk edebiyat meraklısı, kendi edebiyatımızda olgün örnekleriyle yetiştiği hiciv ve mizah eserleriyle karşılaştıracak olursa Heinrich Böll'ü çok başarılı bulmayabilir. Ne var ki onu çağdaş Alman edebiyatının en iyi ve en eleştirci yazarı olarak bu hikâyelerinde tanımak yine de ilginç olacaktır kanaatındayım.

Dr. Rezzan ALGÜN

DOKTOR MURKE'NİN SUSKUNLUK KÜLLİYATI

Her sabah radyoevine girdiğinde Murke'nin içini bir varoluşçu egzersiz tutkusu kaplardı : Asansöre atlar, fakat bürosunun bulunduğu ikinci katta inmeyip kendisini daha yukarılara taşıtır, 3. 4. 5. kattan geçer, kabinin tabanı 5. katın koridorundan yukarıya her yükselişte, kabinin yağlanmış zincirler, gresli destekler, inleyen demir mekanizma tarafından yukarı aşağı istikamette hareket ettirildiği asansör boşluğundan her gıcırdayarak çıkışında Murke'nin içini bir korku kaplardı ve Murke korkudan kaskatı kesilmiş bir halde radyoevinin bu tek temizlenmemiş yerine bakar, kabinin yeniden hareket edip dönüş geçmesi, yavaşça aşağıya kayması, 5. 4. 3. kattan geçmesiyle rahat bir nefes alırdı : Murke korkusunun sebepsiz olduğunu bilirdi : Elbette bir şey olmayacaktı, hiçbir şey olamazdı, bir şey olsa bile en kötü ihtimalle asansör dururdu ve bir saat bilemedin iki saat orada yukarıda mahsur kalırdı. Cebinde her zaman bir kitap bulundururdu. Sigarası da daima yanındaydı : Ama radyoevi yapıldığından beri, üç yıldır, asansör bir kere bile bozulmamıştı. Bakım gördüğü günler olurdu, Murke'nin bu çeyrek saniyelik korkudan vazgeçmek zorunda kaldığı günler ve o böyle günlerde kahvaltı edememiş insanlar gibi öfkeli ve mutsuz olurdu. Başkalarının kahveye, meyve suyuna, yulaf ezmesine duydukları ihtiyacı o da bu korkuya duyuyordu. Sonra Kültür Şubesinin bulunduğu 2. katta asansörden indiğinde, işini seven ve bilen biri gibi sakin ve keyifli olurdu. Bürosunun kapısını açar, ağır ağır koltuğuna gider, oturur, bir sigara yakardı : İşe ilk gelen hep o olurdu. Genç, zeki ve kibardı. Arada bir ortaya çıkan ama uzun sürmeyen kibiri bile, bu bile bağışlanırdı, zira psikoloji öğrenimi gördüğü ve iyi bir dereceyle mezun olduğu bilinirdi.

Ama Murke iki günden beri özel bir sebepten dolayı korku kahvaltısından vazgeçmek zorunda kalıyordu : Daha saat sekizde radyoevine gelmek hemen bir stüdyoya koşmak ve işe koyulmak zorundaydı, çünkü müdürden büyük Bur-Malottke'nin banda okuduğu sanatın özü hakkındaki o iki konferansı Bur-Malottke'nin talimatına uygun olarak kesme emri alınmıştı. 1945 yılının dini coşkusu içinde din değiştirmiş olan Bur-Molottke birdenbire «bir gece içinde» böyle diyordu «dini tefekküre dalmıştı», kendisini «radyonun yüklü dini programlarında suç ortağı» hissetmişti aniden ve sanatın özü hakkındaki yarımşar saatlik o iki konferansında sık sık zikrettiği «Tanrı» kelimesini çıkarmaya, yerine daha çok 1945'ten önce kabul ettiği zihniyete hitap eden bir ifade koymaya karar vermişti : Bur-Malottke müdüre tanrı kelimesinin yerine «yücelttiğimiz ulu varlık» formülünü geçirmeyi teklif etmişti ama konferansları yeniden banda okumaktan kaçınmış, Tanrı kelimesinin kesilerek çıkarılması ve yerine «yücelttiğimiz ulu varlık» kalıbının yapıştirilmesini rica etmişti. Bur-Malottke müdürle arkadaştı ama müdürün kolaylık sağlamanın sebebi bu arkadaşlık değildi : Bur-Malottke'ye karşı koyulamazdı da ondan. Deneme türü, felsefî-dinî-kültür tarihî muhtevalı birçok kitap yazmıştı, üç dergi ve iki gazetenin yazı işleri kurulundaydı, en büyük yayınevinin de müdürüydü. Çarşamba günü 15 dakikalığına radyoevine gelmeye ve «yücelttiğimiz ulu varlık» ı konferanslarındaki Tanrı kelimesi sayısında banda okumaya hazır olduğunu açıklamıştı. Gerisini radyoevinde çalışanların teknik yeteneklerine bırakıyordu. Bu küstah talebi yerine getirmesini isteyecek birini bulmak müdür için kolay değildi : Gerçi aklına Murke geldi ama ilk aklına gelenin Murke olması onu rahatsız etmişti - o canlı ve sağlıklı bir adamdı - beş dakika düşünüp taşındı. Schwendling'i, Humkoke'yi, Bayan Broldin'i geçirdi aklından ama döndü dolaştı yine Murke'ye geldi. Müdür Murke'den hoşlanmazdı : Gerçi kendisine teklif edildiği zaman onu işe almıştı, ama tıpkı aslında ada tavşan-

larını ve karacaları seven ama tabii ki bir hayvanat bahçesinde yırtıcı hayvanlar da olması gerektiğinden, yırtıcı hayvanları da temin eden bir hayvanat bahçesi müdürü gibi işte -ama müdür tabii ki tavşanları ve karacaları seviyordu ve Murke onun için akıllı bir yırtıcı hayvandı. Sonunda Murke'nin canlılığı üstün geldi ve onu Bur-Malottke'nin konferansını kesmek üzere görevlendirdi. Bu iki konferans perşembe ve cuma günkü programdaydı, Bur-Malottke'nin vicdan muhasebesi ise pazarı pazartesiye bağlayan gece olmuştu ve Bur-Malottke gerçi teşebbüs etmemişti ama pekalâ intihar edilebilirdi, müdür ise intiharı düşünemeyecek kadar hayat doluydu. Böylece Murke, sanatın özü hakkındaki yarımşar saatlik bu iki konferansı pazartesi öğleden sonra ve salı sabahı üç kez dinledi, «Tanrı» yı kesip çıkardı ve mola verdiği kısa aralarda teknisyenle sessizce sigara içerken müdürün canlılığını ve Bur-Malottke'nin yücelttiği varlığı düşündü. Bur-Malottke'den bir satır bile okumamıştı, daha önce hiçbir konferansını dinlememişti. Pazartesiye salıya bağlayan gece rüyasında Eyfel Kulesi gibi yüksek ve dik bir merdiven görmüş, yukarı doğru çıkmış, fakat o anda merdiven basamaklarının sabuna bulanmış olduğunu farketmişti, müdür ise aşağıda duruyor, «Hadi, Murke, hadi ...ne yapabileceğinizi gösteriniz... hadi!» diye bağıryordu. Salıyı çarşambaya bağlayan gece gördüğü rüya da buna benziyordu : Farkına varmadan bir Lunapark'ta kayak yapılan bir pavyona gitmiş, kendisine tanıdık gelen bir adama 30 pfennig ödemiş ve kayılan yere geldiğinde kayılacak yolun en az on kilometre uzunluğunda olduğunu görmüş, geri dönüş yolu olmadığını anlamış ve 30 pfennig ödediği adamın müdür olduğunu hatırlamıştı. Bu rüyaları gördüğü gecelerin sabahı da yukarda, asansör boşluğundaki zararsız korku kahvaltısına ihtiyacı kalmamıştı.

Çarşamba günü gelmiş ama rüyasında sabun, kayma yeri, müdür filan görmemişti. Neşeyle radyoevine girmiş, asansöre binmiş, altıncı kata kadar çıkmış, - çeyrek saniyelik korku,

zincirlerin gıcırdaması, temizlenmemiş yer - sonra 4. kata kadar inmiş, asansörden çıkmış ve Bur-Malottke ile sözleştiği stüdyoya gitmişti. Yeşil koltuğa oturup da teknisyeni eliyle selamladıktan sonra bir sigara yaktığında saat ona iki vardı. Soluk alışı sakindi, göğüs cebinden bir parça kâğıt çıkardı ve saate baktı : Bur-Malottke dakikti, daha doğrusu dakik olduğu rivayet edilirdi : Yelkovan onun altmışıncı dakikasını doldurup akrep ona, yelkovan onikiye kaydığında kapı açıldı ve Bur-Malottke içeri girdi. Murke kibarca gülümseyerek ayağa kalktı. Bur-Malottke'ye doğru gitti ve kendini takdim etti. Bur-Malottke Murke'nin elini sıktı, gülümseyerek «haydi, başlayalım!» dedi. Murke masadan kâğıt parçasını aldı, sigarayı ağzına ilıstirdi ve o nottan okuyarak Bur-Malottke'ye : «İki konferansta Tanrı sözcüğü tam 27 kere geçiyor bu durumda onun yerine yapıştıracağımız kelimeleri 27 kere okumanızı rica edeceğim. Yapıştırma sırasında bir miktar da yedeğe ihtiyaç duyabileceğimizden 35 kere okunmasını rica edebilesek müteşekkir kalırdık size» dedi.

«Kabul», dedi Bur-Malottke gülümseyerek ve oturdu.

«Yalnız bir mesele var», dedi Murke, «o da şu : Tanrı kelimesindeki - ki konferansınızda da bu böyledir - isim tamlaması hariç, nedensellik açık değil, ama bu «yücelttiğimiz ulu varlık» ifadesinde belirginleştirilmelidir. Bizim (Bur-Malottke'ye doğru sevimli bir şekilde gülümsedi) toplam olarak 10 yalın hale, 5 tane de -i haline ihtiyacımız var, yani 15 kere «yücelttiğimiz ulu varlık», — ayrıca 7 isim tamlamasına, yani «yücelttiğimiz ulu varlığın», -beş kere de -de haline : «Yücelttiğimiz ulu varlıkta» — bir de «Tanrı» dediğiniz yerde bir nidâ kalıyor. Haddim olmayarak size nidâyı olduğu yerde bırakmanızı ve orada «ey, yücelttiğimiz sen yüce varlık!» ifadesini okumanızı teklif etme cüretinde bulunacağım. «Anlaşılan bu karışıklıklar Bur-Malottke'nin aklına gelmemiştir : Terlemeye başladı, sebebe dayalı böyle bir değişiklik canını sıktı. Murke

atıldı : «Toplam olarak» dedi sempatik bir şekilde ve dostça, «Tanrı'yı 27 kere zikretme sadece 20 saniyelik bir okuma süresi gerektirirken, yeni okunan 27 cümle için bir yayın dakikası ve yirmi saniyeye ihtiyacımız var. Yani değişikliğiniz sebebiyle her konferanstan yarım dakika çıkarmamız gerekiyor.» Bur-Malottke'nin terlemesi artmıştı : İçinden bu ani kaygısına lanet okuyordu. «Kestiniz tabii, değil mi?» diye sordu. «Evet», dedi Murke, cebinden teneke bir sigara kutusu çıkardı, açtı ve Bur-Malottke'ye uzattı : Kutuda kısa, siyahımsı, ufak ufak kesilmiş bant parçaları vardı. Murke yavaşça : «27 kere sizin ağzınızdan söylenmiş Tanrı. İster misiniz?» dedi.

«Hayır» dedi Bur-Malottke kızgınlıkla, «teşekkür ederim. Söz konusu iki yarım dakika için müdürle konuşacağım. Konferanslarımı hangi programlar izliyor?» «Yarın», dedi Murke. «Sizin konferansınızı Dr. Grehm'in kaleme aldığı *Internes aus KUV* (1) adlı bir program izliyor».

«Allah kahretsin», dedi Bur-Malottke «Grehm'le konuşulmaz».

«Ve öbür gün», dedi Murke, «sizin programınızı *Dans edelim coşalım* adlı bir yayın izliyor».

«Huglieme» diye inledi Bur-Malottke, «bu şube kültür konulu sohbetlerde daha hiç dakikanın beşte biri kadar bir zamanı bile aşmadı».

«Hayır», dedi Murke, «en azından şimdiye kadar hiç böyle bir şey olmadı» genç yüzüne kusursuz bir saygı ifadesi takındı «en azından burada çalışmaya başladığımdan bu yana hiç».

(1) KUV'dan mahalli haberler. KUV uydurulmuş bir yer adının kısaltılmışı.

«Güzel», dedi Bur-Malottke ve saatine baktı, «on dakika sonra herhalde biter bu çalışma, sonra dakika konusunda müdürle konuşacağım. Başlayalım. Not aldığınız kâğıdı bana bırakır mısınız?»

«Memnuniyetle», dedi Murke, «sayıların hepsi aklımda». Murke küçük cam kürsüye gelince teknisyen elindeki gazeteyi bıraktı. Teknisyen gülümsedi. Murke ve teknisyen, pazartesi ve salı günü Bur-Malottke'nin konferanslarını dinleyip gereken yerleri kestikleri o altı saat boyunca şahsî tek bir söz bile söylememişlerdi birbirlerine : Sık sık birbirlerine bakmışlar, ara verdiklerinde bir teknisyen Murke'ye, bir Murke teknisyene sigara paketini uzatmıştı, şimdi teknisyenin gülümsediğini görünce, eğer bu dünyada dostluk denen bir şey varsa o zaman bu adam benim dostum, diye düşündü Murke. İçinde Bur-Malottke'nin konferansından kesilmiş bant parçaları olan teneke kutuyu masanın üstüne bıraktı ve yavaşça : «Şimdi başlıyor» dedi. Devreye girdi ve mikrofona : «Prova yapmamıza gerek yok sanırım sayın profesör. En iyisi hemen başlayalım : Yalın hallerle başlamanızı rica edeceğim» dedi. Bur-Malottke başıyla evet dedi, Murke devreden çıktı, stüdyonun içindeki yeşil ışığı yakan düğmeye bastı, sonra Bur-Malottke'nin vakur ve güzel aksanlı sesini duydular : «Yücelttiğimiz ulu varlık-yücelttiğimiziz...»

Bur-Malottke'nin dudakları mikrofonun ağzında sanki onu öpmek istermiş gibi yuvarlanıyor, yüzünden ter boşanıyordu, Murke, Bur-Malottke'nin nasıl kıvrandığını camekandan soğukkanlı bir şekilde gözlüyordu : Sonra Bur-Malottke'yi devreden çıkardı, Bur-Malottke'nin sözlerini kaydeden bandı durdurdu ve Bur-Malottke'yi cam duvarın ardında iri, çok güzel bir balık seyredermiş gibi büyük bir hazla süzdü. Devreye girdi, sakın bir tonda stüdyoya : «Üzgünüm ama bandımız arızalı imiş, sizden bir kere daha baştan yalın halle başlamanızı rica etmek zorundayım» dedi. Bur-Malottke küfretti, ama yalnız

kendi duyabileceği bir sesle söylediği küfürlerdi bunlar, çünkü Murke onu devreden çıkarmıştı ve «yücelttiğimiz...» demeye başladığında tekrar devreye soktu. Murke çok gençti, nefret kelimesinden hoşlanmayacak kadar kültürlü bulurdu kendini. Ama burada, cam duvarın arkasında, Bur-Malottke isim tamlamasını okurken, birden nefretin ne olduğunu kavradı : Kitaplarının iki milyon üçyüzellibin kopyası kütüphanelere, kitapçılara, kitaplıklara ve yayınevlerine yayılmış olan bu iri yarı ve yakışıklı adamdan nefret ediyordu ve bu nefreti bastırmayı bir an bile düşünmedi. Bur-Malottke iki isim tamlaması okuduktan sonra Murke tekrar devreye girdi, sakın bir tarzda : «Sözünüzü kestiğim için özür dilerim : Yalın haller fevkalâde idi, ilk isim tamlaması da, ama lütfen ikinci isim tamlamasından itibaren bir kere daha : Biraz daha yumuşak, biraz daha rahat, size bir kere dinleteyim» dedi. Ve Bur-Malottke başıyla hızla hayır dediği halde teknisyene bandı stüdyoda çalması için bir işaret verdi. Bur-Malottke'nin büzüldüğünü, daha fazla terlediğini, bant bitene kadar kulaklarını tıkadığını gördüler. Bir şeyler söyledi, küfretti, fakat Murke ve teknisyen onu duymadılar, çünkü devreden çıkarmışlardı. Murke, Bur-Malottke'nin dudaklarından, tekrar ulu yaratığa başladığını okuyana kadar soğuk bir şekilde bekledi, sonra mikrofon ve bandın devresini açtı ve Bur-Malottke -de hallerine başladı : «Yücelttiğimiz ulu varlıkta».

-de hallerini okuduktan sonra, Murke'nin notunu buruşturdu, ter içinde ve sinirli bir halde ayağa kalktı, kapıya gitmek istedi : Ama Murke'nin yumuşak, sevimli genç sesi onu durdurdu. Murke «sayın profesör, nidâyı unuttunuz» dedi. Bur-Malottke ona kin dolu bir bakış fırlattı ve mikrofona eğilip «ey, yücelttiğimiz ulu varlık!» dedi.

Dışarı çıkmak istediğinde Murke'nin sesi onu yeniden geri çağırdı. Murke «affedersiniz sayın profesör, bu şekilde okunmuş bir cümle işimize yaramaz» dedi.

«Allaһ aşkına», diye fısıldadı teknisyen ona, «işı abartmayınız».

Bur-Malottke sanki Murke'nin sesiyle mıknatıslanmış gibi sırtı cam kürsüye dönük vaziyette kapıda kalakalmıştı.

Şimdiye kadar hiç başına gelmeyen bir şey olmuştu : Çaresizdi ve böylesine kibar, bu son derece akıllı ses ona şimdiye kadar hiçbir şeyin etmediğı gibi işkence ediyordu. Murke atıldı : «Tabii ki bunu bu halde konferansa yapıştırabilirim, fakat, sayın profesör, bunun bu haliyle iyi etki yapmayacağını size hatırlatmak isterim».

Bur-Malottke döndü, tekrar mikrofona gitti, yavaşça ve vakur bir edayla : «Ey, yücelttiğimiz ulu varlık» dedi.

Murke'ye bakmadan stüdyoyu terketti. Saat tam onu çeyrek geçiyordu ve kapıda elinde nota sayfaları olan hoş bir kadınla çarpıştı. Genç kadın kızıl saçlı ve bakımlıydı; enerjik bir şekilde mikrofona gitti, onu çevirdi, mikrofonun önünde rahatça durabilecek şekilde masayı çekti. Murke cam kürsüde yarım dakika kadar eğlence bölümü redaktörü Huglieme ile konuştu. Huglieme sigara kutusunu işaret ederek «buna hâlâ ihtiyacınız var mı?» dedi. Murke de «evet, var» dedi. Kızıl saçlı kadın içerde şarkı söylüyordu : «Olduğı gibi kabul edersen dudaklarım güzeldir». Huglieme devreye girdi ve sakın bir tonda mikrofona : «Lütfen yirmi saniye daha kapa çeneni, henüz işim bitmedi» dedi. Genç kadın güldü, dudaklarını büzdü ve «seni gidi seni» dedi. Murke teknisyene «peki, ben onbirde gelirim, bantları keser yerlerine monte ederiz» dedi. «Onu sonra dinlememiz de gerekecek mi?» diye sordu teknisyen.

«Hayır», dedi Murke, «bir milyon mark verseler bir daha dinlemem».

Teknisyen başını salladı, kızıl saçlı şarkıcı için bandı yerleştirdi ve Murke gitti.

Ağızına bir sigara aldı ama yakmadı ve arkadaki koridor-
dan geçerek binanın güneyinde bulunan ve aşağıdaki kantin
yönünde işleyen ikinci asansöre yöneldi. Halılar, koridorlar,
mobilyalar ve resimler, her şey ona batıyordu. Güzel halılar,
güzel koridorlar, güzel mobilyalar ve zevkli tablolar vardı ama
birden, annesinin kendisine hediye ettiği o bayağı Kâlp-İsa
resimciğinin bu duvarın bir yerinde asıldığını görmeyi arzula-
dı. Durdu, çevresine bakındı, etrafı dinledi, ufak resmi cebin-
den çıkardı ve radyo skeçleri bölümü yardımcı rejisörünün ka-
pısının pervazı ile duvar kâğıdı arasına sıkıştırdı. Resimin renk-
leri çok gözalcı idi ve İsa'nın kalbini temsil eden bu kalbin al-
tında şunlar yazılıydı :

Sant Jacobi'de sana dua ettim.

Murke yola devam etti, asansöre bindi ve aşağı indi, rad-
yoevinin bu kısmında en iyi küllüğü seçmek için yapılan ödül-
lü yarışmada birinci olan Schrörschnauz firması küllükleri
yerlerine yerleştirilmişti bile. Kat numarasını gösteren kırmızı
ışıklı sayıların yanına asılmışlardı : Kırmızı bir dört, Schrör-
schnauz'dan bir küllük, kırmızı bir üç, bir Schrörschnauz kül-
lüğü, kırmızı bir iki, bir Schrörschnauz küllüğü. Bunlar bakır-
dan yapılmış midye şeklinde güzel küllüklerdi, ayakları da
yine bakırdan yapılmış garip bir deniz bitkisiydi : Boğumlu
su yosunları - ve her bir küllük 258 mark 77 pfenniğe malol-
muştu. O kadar güzeldiler ki Murke onları sigara külüyle, hele
hele sigara izmariti gibi estetik olmayan bir şeyle kirletmeye
cesaret edememişti henüz. Anlaşılan öbür sigara içenler de
aynı şeyi düşünüyorlardı - boş sigara paketleri, izmaritler ve
küller hep yerde, o güzel küllüklerin altındaydı : Görüldüğü
kadarıyla hiç kimse bu küllükleri gerçek küllük olarak kullan-
maya cesaret edemiyordu : Bakırdan, parlak ve daima boş idi-
ler.

Murke, kırmızı ışıkla aydınlatılmış sıfırın yanındaki be-
şinci küllüğün kendisine doğru geldiğini gördü, sıcaklık art-
mıştı, yemek kokuları geliyordu, Murke asansörden atladı ve

sersemlemiş bir halde sallana sallana kantine girdi. Köşede üç sözleşmeli işçi bir masada oturuyordu. Önlerinde yumurta kapları, ekmek tabakları ve kahve sürahesi vardı. Bu üç adam birlikte «İnsan organı akciğer» adlı bir dizi program yazmışlar, birlikte paralarını almışlar, birlikte kahvaltı etmişlerdi, şimdi de birlikte içkilerini içiyor ve vergi beyannamesi hakkında tartışıyorlardı. Murke onlardan birini, Wendrich'i iyi tanıyordu : Ama Wendrich tam o anda kuvvetle «Sanat!» - «Sanat!» diye bağıırıyordu, yine bir kere daha «Sanat, sanat!» diye bağırdı, Murke, Galvani'nin üzerinde elektriği bulduğu kurbağa gibi korkuyla büzüldü. Murke sanat kelimesini son iki günde Bur-Malottke'nin ağzından çok sık duymuştu : İki konferansta tam 134 kere geçiyordu ve konferansları üç kere, yani sanat kelimesini 402 kere duymuştu, bu konuda bir sohbetten zevk alamayacak kadar fazla. Bardan sıvışıp kantinin karşısındaki köşede bir locaya geçti ve locanın boş olduğunu görünce ferahlayarak derin bir nefes aldı. Sarı koltuğa oturdu, bir sigara yaktı ve Wulla, yani garson kız geldiğinde : «Elma suyu lütfen» dedi ve Wulla bir şey söylemeden hemen kaybolunca rahatladı. Gözlerini kıstı, fakat istemediği halde sanat hakkındaki hararetle tartıştıkları anlaşılan sözleşmeli meslektaşlarının konuşmalarına kulak misafiri oldu : İçlerinden birinin her 'sanat' deyişinde büzülüyordu Murke. «Sanki kırbaçlanıyor gibiyim» diye geçirdi içinden. Elma suyunu getiren Wulla endişeyle ona baktı. Kız uzun boylu ve güçlüydü ama şişman değildi, sağlıklı, canlı bir yüzü vardı, elma suyunu sürahidenden bardağa dökerken : «İzine çıkmalısınız, doktor bey, sigarayı da bıraksanız daha iyi olur» dedi.

Kendisini önceleri Wilfriede Ulla diye tanıtmıştı, fakat sonra kolay olsun diye Wulla olarak kısaltmıştı adını. Kültür dairesinde çalışanlara özel bir saygı duyardı.

«Beni rahat bırakın», dedi Murke, «lütfen beni bırakın!»

«Ve de mütevazı, şirin bir kızla sinemaya gitmelisiniz arada bir», dedi Wulla.

«Bu akşam gideceğim», dedi Murke, «size söz veriyorum».

«İlle o gösterişli kızlardan biri olması şart değil», dedi Wulla, «sade, hoş, sakın ve duygulu bir kız olsun. Böyleleri hâlâ mevcut».

«Biliyorum», dedi Murke, «var tabii, zaten bildiğim böyle biri var». O zaman mesele yok, diye düşündü Wulla ve aralarından birinin üç içki ve üç fincan kahve ısmarladığı sözleşmeli işçilere doğru yöneldi. Zavallı adamlar, diye geçirdi içinden Wulla, sanat bunları iyice delirtiyor. Sözleşmeli işçileri severdi ve onlara tutumluluğu öğütlemekten yanaydı hep. Ellerine para geçti mi, diye düşündü, hemen başlarından saçarlar. Bara gitti, barmene başıyla verdiği işaretle üç içki ile üç fincan kahve talebini ilettili.

Murke elma suyundan bir yudum aldı, sigarayı küllüğe bastırdı ve Bur-Malottke'nin kıymetli sözlerini kesip konferanslardaki ait oldukları yerlere yapıştırmak zorunda olduğu 11 ila 1 arasındaki saatleri düşündü dehşetle. Müdür, bu iki konferansın saat 2'de stüdyosunda çalınmasını istemişti. Murke, Arapsabununu, merdivenleri o dik merdivenleri ve kayma pistini düşündü, müdürün canlılığını düşündü, Bur-Malottke'yi düşündü ve tam o anda Schwendling'in kantine girdiğini görünce korkuyla irkildi.

Schwendling'in sırtında kırmızı-siyah büyük kareli bir gömlek vardı, Murke'nin gizlendiği locaya doğru emin adımlarla ilerledi. Schwendling o ara çok tutulan şarkıyı mırıldanıyordu: «Olduğu gibi kabul edersen dudaklarım güzeldir...», Murke'yi görünce birdenbire durdu ve: «Sen ha? Ben senin Bur-Malottke'nin saçmalıklarını kesip düzelttiğini sanıyordum» dedi.

«11'de devam edeceğim» dedi Murke.

«Wulla, bir bira» diye gürledi Schwendling bara doğru, «bir yarım litrelik».

«Desene», dedi Murke'ye doğru, «bu iş için fazladan bir tatili hakettin, feci bir şey olmalı. Moruk bana meseleyi anlattı».

Murke susuyordu, Schwendling devam etti: «Muckwitz' in en son numarasını biliyor musun?» Murke önce ilgisizce başını salladı, akabinde nezaketen sordu: «Ne yaptı?»

Wulla birayı getirdi, Schwendling içmeye başladı, önce ağırdan aldı, sonra yavaş yavaş anlatmaya başladı: «Muckwitz Taiga'yla ilgili bir röportaj hazırlıyor».

Murke güldü ve: «Fenn ne yapıyor?» dedi.

«O», dedi Schwendling, «o Tundra'yla röportaj yapıyor».

«Ya Weggucht?»

«Weggucht benim hakkımda bir program hazırlıyor, ben de «benim ile röportaj yaparsan ben de seninle yaparım...» seçim sloganına uyarak sonra onun hakkında bir tane yapacağım».

Sözleşmeli işçilerden biri şimdi ayağa fırlamış, hararetle gürliyordu kantinde: «Sanat-sanat- tek önemli şey bu».

Murke, düşman siperinde kumbaracıların atışlarını duyan bir er gibi büzülüp sindi. Elma suyundan bir yudum daha aldı ve bir sesin hoparlörden «Sayın Dr. Murke, 13 nolu stüdyoda bekleniyorsunuz - Sayın Dr. Murke 13 nolu stüdyoda bekleniyorsunuz» diye seslendiğini duyunca yeniden büzüldü. Saatine baktı, daha 10.30 idi, ama ses merhametsizce devam ediyordu: «Sayın Dr. Murke 13. nolu stüdyoda bekleniyorsunuz». Hoparlör kantindeki barın üstünde asılıydı, müdürün duvara yazdırdığı «Disiplin her şeydir» vecizesinin hemen altında.

«Hadi», dedi Schwendling, «çaresi yok, gideceksin».

«Doğru», dedi Murke, «yolu yok».

Ayağa kalktı, elma suyunun parasını masaya bıraktı, sözleşmeli işçilerin oturdukları masadan sıyrılarak geçti, dışarda asansöre bindi ve Schrörschnauz firması imalatı olan kültab-larından beşinin önünden geçerek yukarı doğru süzüldü. Kalp - İsa resimciğinin hâlâ yardımcı rejisörün odasının kapı aynasında yapışık olduğunu gördü ve «Tanrıya şükür, artık radyoevinde bir resim var hiç değilse» diye geçirdi aklından.

Stüdyonun kontrol odasına açılan kapısını araladı, teknisyenin yalnız olduğunu ve dört karton kutunun başında sakin sakin oturduğunu gördü ve yorgun bir sesle : «Ne oldu?» diye sordu.

«İşleri tahmin ettiklerinden daha önce bitti, biz de bu sayede yarım saat kazandık», dedi teknisyen, «ben de bu yarım saati değerlendirmek istersiniz diye düşünmüştüm».

«İsterim doğrusu», dedi Murke, «saat birde bir randevum var. Haydi başlayalım. Bu kutular ne olacak?»

«Ben», dedi teknisyen, «ismin her hali için bir karton kutu hazırladım, - i halleri ilkinde, ikincisinde -nın halleri, üçüncüsünde -e halleri ve oradakinde» - en sağda duran, üzerinde «SADE ÇİKOLATA» yazan küçük bir kutu idi - «onun içinde de nidâlar var, sağ köşede iyiler, sol köşede kötüler».

«İşte bu harika», dedi Murke, «demek ki bu pisliği ke-sip ayırdınız».

«Evet», dedi teknisyen, «siz de hallerin yapıştırılmaları gereken sırayı not ettiyseniz en geç bir saatte işi bitiririz. Not almış mıydınız?» - «Aldım» dedi Murke. Üzerinde 1'den 27'ye kadarki rakamların not edildiği bir pusula çıkardı cebinden; her rakamın karşısında bir hal vardı.

Murke oturdu, teknisyene sigara paketini uzattı; bir yandan sigaralarını içiyorlar, bir yandan da teknisyen, Bur-Ma-

lottke'nin konferanslarının bulunduğu kesilmiş bantları bobinlere sarıyordu.

«İlk kesik yere», dedi Murke, «bir-i hali yapıştırırmamız gerekiyor». Teknisyen ilk kutuya elini attı, bant parçalarından birini aldı ve kesik kısma yapıştırdı.

«İkinciye», dedi Murke, «bir-e hali».

Seri çalışıyorlardı ve Murke işin böyle hızlı gittiğini görünce rahatlamıştı. «Şimdi», dedi, «sıra nidâda; tabii ki kötü olanı tercih edeceğiz».

Teknisyen güldü ve Bur-Malottke'nin kötü okuduğu nidâyı banda yapıştırdı. «Devam», dedi, «devam!» - «-nın hali», dedi Murke.

Müdür her dinleyici mektubunu itinayla okurdu. O anda okuduğunun muhtevası aynen şöyleydi :

Sevgili radyo, benden daha sadık bir dinleyicin olmadığı aşıkâr. Ben yaşlı bir kadın, yetmişyedi yaşında bir anayım ve seni 30 yıldır her gün dinliyorum. Övgü konusunda hiç tutumlu davranmadım. «İnek Kaweida'nın 7 ruhu» adlı program hakkındaki mektubumu belki hatırlarsın. Harika bir yayındı - ama şimdi sana çıkışmak zorunda kalacağım! Köpek ruhunun radyoda maruz kaldığı ihmal insanı giderek endişelendiriyor. Ondan sonra da buna hümanizm diyorsun. Hitler'in kusurları vardı tabii : Etrafta anlatılan her şeye inanmak gerekirse iğrenç bir adamdı ama iyi bir yanı da yok değildi : Köpekleri severdi ve onlar için bazı şeyler yaptı. Köpek, Alman radyosundaki yerine tekrar ne zaman kavuşacak? «Kedi ve Köpek gibi» adlı programda denediğin şekilde hiç olmaz : O köpek ruhuna yapılmış bir hakaretti. Benim küçük Lohengrin'im konuşabilseydi sana bunu söylerdi! Senin o berbat programın yayınlanırken ah ne havladı, ne havladı, canım benim, o havlamalar insanın kalbini utançtan parçalayabilirdi. Her dinleyici gibi

ben de her ay iki mark ödüyorum ve bu hakkımdan yararlanarak soruyorum : Artık köpekler radyodaki haklarına tekrar ne zaman kavuşacak?

Dostça selamlar - sana o kadar kızgın olmama rağmen -

Not : Eğer meslekdaş olarak seçtiğin o uyuşuk heriflerden hiçbiri köpek ruhuna gereken değeri verecek durumda değilse, sana ekte gönderdiğim mütevazı deneyimlerimden yararlan. Ücretten feragat edebilirim. Bunu hayvanları koruma derneğine havale edebilirsin.

Eki : Elle yazılmış 35 sayfa

Senin

J. H.

Müdür içini çekti. Ekleri aradı, ama anlaşılan sekreteri onları ayırıp tasnif etmişti. Müdür kendine bir pipo doldurdu, yaktı, hareketli dudakları arasına yerleştirdi, ahizeyi kaldırdı ve Krochy'e bağlanmasını istedi. Krochy'nin yukarıdaki Kültür dairesinde, küçük ama zevkli bir masası bulunan ufacık bir odası vardı ve yazı masası kadar ufak bir şubeyi yönetiyordu : Kültürde hayvan şubesi.

«Krochy», dedi müdür, öbürü saygılı bir şekilde telefona cevap verdiğinde, «en son ne zaman köpekler hakkında bir şey yaptık?»

«Köpekler hakkında mı?» dedi Krochy, «müdür bey, sanırım henüz hiç yapmadık, en azından ben burada çalışmaya başladığımdan beri daha hiç yapmadık».

«Peki siz ne zamandır buradasınız Krochy?» Krochy yukarıda odasında titriyordu, çünkü müdürün sesi çok yumuşamıştı; bu ses böyle incelendiğinde iyi olmayan bir şeyin yaklaştığını biliyordu.

«On yıldır buradayım, müdür bey» dedi Krochy.

«Bu ne alçaklık», dedi müdür, «köpekler hakkında daha hiçbir şey yapmamış olmanız, nihayet bu sizin şubenizin işi. Son yayınınızın adı neydi?»

«Son yayınınızın adı», diye kekeledi Krochy.

«Cümleyi tekrarlamamıza gerek yok» dedi müdür, «askerde değiliz».

«Surlardaki baykuşlar», dedi Krochy ürkerek.

«Önümüzdeki üç hafta içinde» dedi müdür, yine yumuşak bir tonda «köpekler hakkında bir program dinlemek istiyorum».

«Başüstüne», dedi Krochy, müdürün ahizeyi yerine koyduğunu gösteren «trink» sesini duydu, derin bir iç çekti ve : «Aman Tanrım!» dedi.

Müdür ondan sonraki dinleyici mektubuna sarıldı.

Tam o sırada Bur-Malottke içeri girdi. Her zaman randevusuz içeri girme hakkına sahipti ve bundan sık sık yararlanırdı. Hâlâ terliyordu, bitkin bir halde müdürün karşısındaki sandalyeye oturdu ve «günaydın» dedi.

«Günaydın» dedi müdür ve dinleyici mektubunu bir kenara itti. «Size nasıl yardımcı olabilirim?»

«Lütfen», dedi Bur-Malottke, «bana bir dakikanızı ayırınız».

«Bur-Malottke'nin» dedi müdür ve hayatiyet fişkırان muhteşem bir jest yaptı, «benden bir dakika rica etmesine gerek yok, saatler, günler emrinize amade».

«Hayır», dedi Bur-Malottke, «söz konusu olan alelade bir zaman dakikası değil, yayın dakikası. Konferansım deği-

şikiik sebebiyle bir dakika uzadı da». Müdür eyaletler dağıtan bir satrap (1) gibi ciddileşti. «Umarım» dedi asık suratla, «bu politik bir dakika değildir».

«Hayır», dedi Bur-Malottke, «bu dakikanın yarısı mahalli haberlere ait, diğer yarısı da sohbe».

«Aman iyi» dedi müdür, «sohbe 79, mahalli haberlerde de tam 83 saniyem daha var, bir Bur-Malottke'ye memnuniyetle bir dakika veririm». «Beni utandırıyorsunuz», dedi Bur-Malottke. «Daha başka ne yapabilirim sizin için?» dedi müdür.

Bur-Malottke, «bu vesileyle 1945'ten bu yana okuduğum bütün bantları düzeltme işine başlayabilirsek, size çok müteşekkir kalırım» dedi. «Günün birinde» dedi -eliyle alnını sıvazladı ve kederli kederli müdürün masasının arkasında asılı duran orjinal Brüller'e (2) baktı-, «günün birinde ben» -duraladı, zira müdüre söyleyeceği şey gelecek kuşakları derin acılar içinde bırakacaktı-, «günün birinde ben -ben öleceğim -», gene durdu, böylece müdüre telaşlanmış görünme ve buna karşı koyar gibi eliyle bir işaret yapma fırsatı verdi - «ve bugün artık inanmadığım şeyler söylediğim bantların ölümünden sonra da yayınlanacağını düşünmeye tahammül edemiyorum. Bilhassa politik beyanatlarda kendimi 1945 yılının gayretkeş havasına kaptırdım, başından beri eserimin kalitesine damgasını vuran o delikanlılığın yol açtığı ve bugün beni derin düşüncelere boğan o beyanatlarda. Yazılı eserimin tashihleri halen sürüyor, sizden ricam, bana en kısa zamanda sözlü eserimi de tashih etme fırsatı tanımanız».

Müdür susuyor, hafif hafif öksürüyordu ve alnında ince ter damlacıkları belirmeye başlamıştı : Bur-Malottke'nin 1945'ten beri her ay en az bir saat konuşmuş olduğu aklına geldi ve

(1) Satrap : Eski İran'da vali.

(2) Brüller, jean : Takma adı Vercors olan 1902 Paris doğumlu bir Fransız yazar ve grafikeri.

Bur - Malottke konuşmasına devam ederken o bir taraftan süratle hesaplıyordu : 10 kere 12 saat, 120 saatlik Bur - Malottke konuşması ediyordu.

«Yalnız temiz olmayan ruhlar» dedi Bur - Malottke, «tizliği, dahilerin layık olmadığı birşey olarak görürler, halbuki biz» - ve müdür «biz» ile temiz ruhlar arasına dahil olmuş olduğundan kendisini pohpohlanmış hissetti -, «gerçek, büyük dahilerin titiz olduğunu biliriz. Himmelsheim bir defasında masraflarını üstlenerek «Seelon» adlı eserinin neşredilmiş baskısını tümüyle yeniden ciltletti, çünkü eserin ortalarındaki üç veya dört cümle kendisine tatmin edici gelmiyordu. Terk-i hayat ettiğimde artık inanmadığım konferanslarımın yayınlanabilecekleri düşüncesi - bu düşünceye tahammül edemiyorum. Nasıl bir çözüm önerirdiniz?»

Müdürün alnındaki ter damlacıkları irileşmişti. «Önce», dedi yavaşça, «size ait bütün programların tam bir dokümanını çıkarmak, sonra bu bantların hepsinin arşivde mevcut olup olmadığını araştırmak gerekir».

«Umarım», dedi Bur - Malottke, «bantların hiçbirisi benim haberim olmadan silinmemiştir. Bana haber verilmediğine göre de kayıtların hiçbirisi silinmedi».

«Hepsini halledeceğim» dedi müdür.

«İstirhamım bu» dedi Bur - Malottke dokunaklı bir sesle ve ayağa kalktı. «İyi günler».

«İyi günler», dedi müdür ve Bur - Malottke'yi kapıya kadar geçirdi. Kantindeki sözleşmeli işçiler bir öğle yemeği getirmeye karar vermişlerdi. Daha da içmişlerdi ve hâlâ sanat hakkında konuşuyorlardı. Gerçi konuşmaları daha sakindi ama tutkululuğunda bir değişiklik olmamıştı. Wanderburn beklenmedik bir anda kantine girince hepsi telaşla ayağa fırladı. Wanderburn uzun boylu, siyah saçlı, sempatik yüzü şöhretin etki-

siyle bir parça derinleşmiş, melankolik bir yazardı. O gün tıraş olmamıştı, bu yüzden daha da sempatik görünüyordu. O üç sözleşmeli işçinin masasına gitti, bitkin bir vaziyette bir sandalyeye çöktü ve : «Çocuklar bana içecek bir şey verin. Bu binada hep susuzluktan öleceğim hissine kapılıyorum» dedi.

Ona içmesi için orada hâlâ duran bir kadeh Schnapsı ⁽¹⁾ ve şişede kalmış olan madensuyunu uzattılar. Wanderburn içti, bardağı ağzından çekti, üç adama sırayla baktı ve : «Radyodan sakınmanızı ihtar ediyorum, bu pis kutudan, bu yalanmış, bu aşırı temiz, düzenli ve parlak olan pis kutudan. Sizi uyarıyorum. Bu hepimizi mahvediyor». İkazı yerindeydi ve bu üç genç adamı çok etkilemişti; fakat o üç adam Wanderburn'un «Eyüp» adlı kitapta yaptığı basit bir düzeltmenin bedeli olarak yüklü para aldığı vezneden henüz geldiğini bilmiyorlardı. «Bizi kesiyorlar», dedi Wanderburn, «içimizdeki cevheri tüketiyorlar, yapıyorlar bize, ama biz hepimiz buna tahammül etmeyeceğiz». Madensuyunu bitirdi, bardağı masaya koydu ve melankolik bir şekilde sallanan paltosuyla kapıya yöneldi.

Saat tam 12'de Murke yapıştırma işini bitirdi. Murke oturduğu yerden doğrulduğunda kesik bölümlerden sonuncusuna - e halini henüz yapıştırmışlardı. Elini kapının koluna attığı sırada teknisyen : «Ben de böyle hassas ve pahalı bir vicdana sahip olmak isterdim. Kutuyu ne yapacağız?» dedi. Yukarıda rafta yeni bantların bulunduğu kartonların arasında duran sigara paketini işaret ediyordu.

«Orada dursun», dedi Murke.

«Niçin?»

«Belki yine işimize yarar».

«Yeniden vicdan azabı çekmesi mümkün mü sizce?»

(1) Schnaps : Yapılış prensibi olarak rakıya benzer sert bir içki.

«Olur olur», dedi Murke, «iyisi mi bekleyelim. Allaha ısmarladık». Ön taraftaki asansöre gitti, ikinci kata indi. Bu onun o gün bürosuna ilk girişiydi. Sekreter hanım yemeğe gitmişti, Murke'nin şefi Humkoke telefonun başına oturmuş, bir kitap okuyordu. Murke'ye gülümsedi, ayağa kalktı ve «demek siz hâlâ hayattasınız. Bu kitap sizin mi? Bunu masaya siz mi bıraktınız?» dedi. Murke'ye kitabın başlığını gösteriyordu. Murke «evet, benim» dedi. Kitabın yeşil-gri-turuncu renkli bir dış kabı vardı, adı da «Batley'in şiir kanalı» idi; kitapta 100 yıl önce bir Londra argosu kataloğu hazırlayan genç bir İngiliz şairi konu ediliyordu. «Fevkalade bir kitap» dedi Murke.

«Evet», dedi Humkoke, «kitap fevkalade, ama siz bir türlü öğrenemediniz».

Murke soran gözlerle baktı.

«Wanderburn'un gelmesi beklenirken, kaldı ki Wanderburn her zaman beklenir, fevkalade kitapların ortalık yerde bırakılmayacağını bir türlü öğrenemediniz. Tabii onu hemen keşfetti, açtı, beş dakika kadar gözden geçirdi, peki ya sonuç?»

Murke susuyordu.

«Sonuç», dedi Humkoke, *Batley'den Şiir Kanal'ı* hakkında Wanderburn'dan birer saatlik iki tane program. Bu herif bize günün birinde kendi öz ninesini bile nadide bir varlık olarak sunacak. İşin kötüsü, onun büyükannelerinden biri benim de büyükannemdi. Murke, lütfen şunu aklınızdan çıkarmayınız: Wanderburn bekleniyorsa ki tekrarlıyorum, o her zaman beklenir, fevkalade kitaplar asla masanın üstünde olmasın. - Tamam mı, şimdi gidin, öğleden sonra izinlisiniz. Sanırım bunu hakettiniz. - İş bitti mi? Onları bir daha dinlediniz mi?» «Hepsini bitirdim», dedi Murke, «ama o konferansları tekrar dinleyemem artık, elimde değil yapamam».

Elimde değil, yapamam «çok çocukça bir ifade» dedi Humkoke. «Sanat sözünü bugün bir kere daha duymak zorun-

da kalırsam çıldıracağım», dedi Murke. «Çıldırmışsınız zaten» dedi Humkoke, «çıldırmak için yeterli sebebiniz olduğunu da kabul ediyorum. Üç saat Bur-Molottke dinlemek insanı dayak yemiştten beter eder, en kuvvetli adamı bile yere vurur, üstelik siz kuvvetli bile değilsiniz». Kitabı masaya fırlattı, Murke'ye doğru bir adım attı ve : «Ben sizin yaşıınızdayken bir gün dört saatlik bir Hitler nutuğunu 3 dakika k:saltmam gerekmişti. Bu 3 dakikanın nerelerden kesilip çıkarılması gerektiğini önerecek duruma gelebilmek için de konferansı üç kere dinlemek zorunda kalmıştım. Bandı ilk dinlemeye başladığımda Nazi idim, ama nutuğu üçüncü kere dinleyip bitirdiğimde artık Nazi mazi değildim; çetin, korkunç ama çok tesirli bir kürdü».

«Unutuyorsunuz», dedi Murke alçak sesle, «Bur-Malottke beni henüz bantlarını dinlemek zorunda kalmadan önce tedavi etmişti».

«Siz gerçekten bir canavarsınız» dedi Humkoke gülerek, «hadi gidin artık. Müdür saat ikide onu bir daha dinleyecek. Ancak bir şey olursa sizi bulabileceğimiz bir yerde olun».

«Saat ikiden üçe kadar evdeyim» dedi Murke.

«Bir şey daha var», dedi Humkoke ve Murke'nin masasının yanındaki raftan sarı bir kek kutusu çekti aldı, «bu kutudaki bant parçalarının özelliği ne?» Murke kızardı. «Onlar», dedi, «artan bant parçalarının belli bir cinsini biriktiriyorum».

«Ne tür parçaları?» diye sordu Humkoke.

«Susmaların olduğu yerleri», dedi Murke, «susmaları biriktiriyorum».

Humkoke soran bakışlarla onu süzüyordu. Murke devam etti : «Konuşmacıların bazen fasıla verdikleri veya iç geçirdikleri, nefes aldıkları, mutlak suskunlukların bulunduğu yerleri kesip çıkarmam gerektiğinde o parçaları çöp kutusuna atmayıp biriktiriyorum. Yeri gelmişken söyleyeyim, Bur-Molattke'nin bantlarında bir saniyelik bile susma yok».

Humkoke güldü : «A, tabii, o susar mı hiç. - Peki bu parçaları ne yapıyorsunuz?»

«Onları uç uca yapıştırıp bant haline getiriyor ve akşamları evde bu bandı çalıyorum. Lâkin şimdilik fazla uzun değil, ancak üç dakika sürüyor - zaten malûm, kimse öyle pek fazla susmuyor». «Bant parçalarını eve götürmenin yasak olduğuna dikkatinizi çekmek zorundayım».

«Susmalar da mı? diye sordu Murke.

Humkoke gülerek «hadi gidin artık!» dedi ve Murke gitti.

İkiyi bir dakika geçe müdür stüdyoya geldiğinde Bur-Malottke konferansı henüz başlamıştı :

... ve nerede, nasıl, ne maksatla ve ne zaman olursa olsun sanatın mahiyeti hakkında sohbet etmeye başladığımızda önce taptığımız yüce varlığı hatırlamalı, taptığımız yüce varlığın önünde saygıyla eğilmeliyiz ve sanatı taptığımız yüce varlığın bir hediyesi olarak görmeliyiz şükranla. Sanat

Hayır, diye geçirdi aklından müdür, hiç kimseden kesinlikle 120 saat Bur-Malottke dinlemesini talep edemem. Hayır, diye düşündü, öyle şeyler vardır ki kesinlikle yapılamaz, Murke'ye bile veremem böyle bir işi. Çalışma odasına döndü, orada hoparlörü açtı ve tam o sırada Bur-Malottke'nin «ey, taptığımız yüce varlık...» dediğini duydu. Hayır, dedi, hayır, hayır.

Murke evde şezlonguna uzanmış sigara içiyordu. Hemen yanındaki sandalyenin üstünde bir fincan çay vardı ve Murke gözlerini odanın beyaz tavanına dikmişti. Yazı masasında ise biblo gibi güzel, sarışın bir kız oturuyor, hiç kıpırdamadan pencereden dışarıya, caddeye bakıyordu. Murke ile kızın arasındaki sehpanın üstünde kayıda ayarlanmış bir teyp duruyordu. Tek kelime konuşulmuyordu, çıt yoktu. Kızın bir fotomodel olduğu düşünülebilirdi, öylesine güzel ve sessizdi.

«Artık dayanamıyorum», dedi genç kız birden, «artık tahammül edemiyorum, senin benden talep ettiğin şey insanca değil. Bir genç kızdan gayri ahlaki şeyler talep eden erkekler vardır ama ben nerdeyse, benden talep ettiğin şeyin başka erkeklerin bir genç kızdan talep ettiklerinden daha ahlaksızca olduğu görüşüne varacağım».

Murke içini çekti. «Aman Tanrım», dedi, «sevgili Rina, bütün bunları yeniden kesip çıkarmak zorundayım, mantıklı olsana, uslu dur ve bana beş dakikalık bant yapacak kadar daha ses çıkarma». «Susmak», dedi genç kız ve bunu öyle bir tarzda söyledi ki 30 yıl önce bu tavır ancak «nobranca» olarak tanımlanabilirdi. «Susmak», bu da senin tuhaf bir icadın. Günün birinde bant doldurmayı gerçekten isterim - ama susmayı...»

Murke ayağa kalkmış teybi kapatmıştı. «Ah Rina», dedi, «senin suskunluğunun benim için ne kadar değerli olduğunu bir bilebilsen. Yorgun olup da burada oturmak zorunda kaldığım akşamlar senin suskunluğunu çahyorum. Lütfen bana bir iyilik et de benim için hiç değilse beş dakikacık daha sus ve beni bant kesmekten kurtar; kesmenin benim için ne demek olduğunu gayet iyi biliyorsun». «Pekalâ, keyfin olsun» dedi genç kız, «ama hiç değilse bir sigara ver».

Murke gülümsedi, ona bir sigara verdi ve «işte böylece suskunluğunu orijinalinden hem de banta kaydetmiş olarak elde ettim, bu harika bir şey». Teybi yeniden açtı, telefon çalana kadar birlikte hiç konuşmadan karşı karşıya oturdular. Murke ayağa kalktı, çaresiz bir şekilde omuzlarını kaldırdı ve ahizeyi aldı.

«Tamam», dedi Humkoke, «konferansların dinlenmesi bitti, problem çıkmadı, şef de olumsuz bir şey söylemedi... Sinemaya gidebilirsiniz. - Ve karı düşünün».

«Hangi karı?» diye sordu Murke ve parlak yaz güneşi altındaki caddeye çevirdi gözlerini.

«Tanrım», dedi Humkoke, «artık kış programını düşünmeye başlamak zorunda olduğumuzu bilmeniz gerek. Kar şarkılarına ve kar hikâyelerine şu ara ne kadar ihtiyacımız olduğundan hiç kimsenin haberi yok anlaşılan. Kar ve soğuğu bol, sert, uzun bir kış olduğunu düşünün hele bir : O zaman kar programlarımızı nereden temin ederiz. Karlı bir şeyler bulmaya çalışın. Yaz, kış hep Schubert ve Stifter etrafında dönmüş».

«Olur», dedi Murke, «bir şeyler bulmaya çalışırım». Humkoke telefonu kapamıştı.

«Gel», dedi genç kıza, «artık sinemaya gidebiliriz».

«Artık konuşabilir miyim», dedi kız. «Evet», dedi Murke, «konuş!»

O saatlerde radyofonik piyesler bölümü yardımcı rejisörü akşam yayınlanması gereken kısa skeci dinliyordu bir kere daha. Skeci beğenmişti ama sondan memnun kalmamıştı. Onüç numaralı stüdyonun camlı bölmesinde teknisyenin yanına oturmuş bir kibrit çöpünü çiğniyor ve okuyordu.

(Büyük ve boş bir kilisenin akustiği)

Ateist : (Yüksek sesle ve tane tane konuşur.)

Kurda kuşa yem olduğumda beni kim düşünür?
(Sessizlik)

Ateist : (Daha yüksekçe)

Toprak olunca beni kim bekleyecek?
(Sessizlik)

Ateist : (Daha da yüksek)

Tekrar toz toprak olunca beni hâlâ hatırlayan
olacak mı?
(Sessizlik)

Ateist'in kilisede haykırdığı böyle 12 soru vardı ve her soruyu bir sükut izliyordu.

Yardımcı rejisör iyice çiğneyip ezdiği kibrit çöpünü ağzından çıkarıp bir yenisini aldı ve teknisyene soran gözlerle baktı.

«Evet», dedi teknisyen, «bana sorarsanız : Bana göre biraz fazla susma var içinde».

«Bana da öyle geldi» dedi yardımcı rejisör, «hatta yazara da öyle geldiği için bana değiştirme selahiyeti verdi. Sadece bir ses «Tanrı» demeli, ama içinde kilisenin akustiğinin yer almadığı bir ses olmalı bu ses ve galiba başka bir akustik mekânda konuşmalı. Ama söylesenize, şimdi ben o sesi nerede bulayım?»

Teknisyen gülümsedi, hâlâ orada rafın üstünde duran sigara paketini kavradı. «Burada», dedi, «burada akustiği olmayan bir yerde «Tanrı» diyen bir ses var».

— Yardımcı rejisör şaşkınlıktan kibrit çöpünü yuttu, biraz öğürünce kibrit tekrar ağzına geldi. «Hiçbir tehlikesi yok», dedi teknisyen gülümseyerek «onu bir konferanstan kesip çıkarmamız gerekti, yirmiyedi kere».

«Bu kadar fazlasına hiç ihtiyacım yok, yalnızca oniki defa gerekli bana», dedi yardımcı rejisör.

«Tabii, basit» dedi teknisyen, «susmaları çıkarıp oniki defa «Tanrı» sözünü oralara yapıştırma sorumluluğunu siz üstlendikten sonra».

«Siz bir meleksiniz» dedi yardımcı rejisör, «sorumluluk tabii ki bana ait. Haydi o zaman başlayalım». Murke'nin sigara paketindeki o küçük, mat bant parçacıklarına memnun memnun baktı. «Siz gerçekten bir meleksiniz», dedi, «haydi, işe koyulalım!»

Teknisyen gülümsüyordu, çünkü Murke'ye hediye edeceği bant parçalarına memnun olmuştu : Çok susma vardı, hepsi nerdeyse bir dakika ediyordu; Murke'ye şimdiye kadar hiç bu kadar çok susma hediye edenemişti, bu genç adamdan hoşlanıyordu.

«Güzel» dedi ve gülümsedi, «başlayalım».

Yardımcı rejisör elini ceketinin cebine attı, sigara paketini çıkardı; ama aynı anda buruşmuş bir kâğıt parçası da eline geldi, kâğıdı düzeltti ve teknisyene uzattı : «Radyoevinde böyle zevksiz şeylerin bulunabilmesi tuhaf değil mi? Bunu kapımda buldum».

Teknisyen resmi aldı, inceledi ve :

«Evet, tuhaf», dedi ve resmin altındaki yazıyı yüksek sesle okudu : Senin için Sant Jacobi'de dua ettim.

YALNIZ NOEL'DE DEĞİL

I

Bir süre görmezden gelmeye çabalanan ama ne kadar tehlikeli olduğu artık iyice anlaşılan çöküş belirtileri görülmeye başladı bizim sülalede. Henüz çökme kelimesini kullanmaya kalkışmıyorum ama huzur bozucu olaylar tehlike arzedecek kadar çoğalıyor ve beni, çağdaşlarımın kulağına yabancı gelse de gerçekliğini hiç kimsenin tartışamayacağı şeyleri aktarmaya zorluyor. Parçalanmaya sebebiyet veren bakteriler adabı-muaşeretin o sert ve kalın kabuğunun altına girdi, yerleştiler. Bütün bir soyun iffetinin sona erdiğini haber veren bir sürü öldürücü asalak! Şimdi o zamanlar 'aslında' (önemsiz) gibi görünen bir olayın korkunç sonuçlarına zamanında dikkatimizi çekmeye başlayan kuzenimiz Franz'ın sesine kulak asmadığımıza hayıflanıp duralım. Bu hadisenin kendisi çok önemsizdi ama sonuçlarının boyutları şimdi bizi ürkütüyor. Franz vaktinde uyarmıştı. Maalesef pek az ilgi gördü. Öyle bir meslek beğenip seçti ki o güne kadar bizim tekmil sülalede böylesi ne görülmüştü ne de görülebilirdi: Boksör oldu. Daha gençliğinde melankolikti ve herkesin gösteriş olarak nitelendiği bir din tutkusuna kapılmıştı. Onun erkenden kendi yolunu bizzat çizmeye kalkması Franz amcamı, «o altın kalpli insanı» kedere boğdu. Okula devam mecburiyetinden kendini muaf tutmada normal sınırları aşmaktan özel bir tat alıyordu. Tekin olmayan arkadaşlarla تنها parklarda ve kenar mahallelerin çalılıkalarında buluşup, yaptıkları işle hümanist geleneği hiçe saydıklarını akıllarına bile getirmeden oralarda yumruk savaşının en çetin kurallarını talim ediyorlardı. Bu

oğlanlar, daha o zaman nesillerinin faziletsizliğini göstermiş oldular. Zaten bu arada o neslin beş para etmediği ortaya çıktı. Eski devirlerin o heyecan verici fikir mücadeleleriyle ilgilenmiyorlardı, kendi yüzyıllarının kuşku uyandıran heyecanlarına çok fazla kapılmışlardı. Bana Franz'ın dindarlığı, aktif ve pasif bir biçimde vahşet olan bu düzenli temrinlere ters düşüyormuş gibi geliyordu önceleri. Ama bugün bazı şeyleri onlar gibi oluyorum. Bu konuya tekrar dönmem gerekecek.

İşte, zamanında ikazını yapan, belirli törenlere iştirak etmeyen, bütün hepsini gösteriş ve saçmalık telâkki eden, özellikle daha sonraları onun saçma bulduğu şeyler lüzumlu görüldüğünden korunmaları için alınacak tedbirlere katılması istendiğinde katılmamakta direnen yine bu Franz'dı. Ama söylediğim gibi, aile içinde sözlerine kulak asılmayacak kadar az saygınlığı vardı.

Doğrusu şimdi de olaylar o kadar çabuk gelişti ki onlara nasıl engel olacağımızı bilmeden çaresizlik içinde bekliyoruz. Franz çoktan ünlü bir yumruk savaşıcısı oldu bile, ama aile içinde kendisine tevcih edilen övgüyü aynen vaktiyle tenkidleri yasaklayışındaki umursamazlıkla reddediyor.

Ama erkek kardeşi - kuzenim Johannes -, her zaman sonsuz güven duyduğum insan, bu başarılı avukat, amcamın çok sevgili oğlu, sözde komünist partisi ile ilişki kurmuş; kesinlikle inanamayacağım bir şaya bu! Bugüne kadar normal bir kadın olan kuzenim Lucie, zavallı kocasının refakatinde geceleri adı çıkmış lokallerde kendini dansa vermiş. Buna olsa olsa «eksistansiyalist» sıfatını yakıştırayabilirim. Franz amcanın kendisine gelince bu altın kalpli insan, bütün ailede bir hayatîyet timsali ve öğrendiğimiz şekliyle tipik bir Hristiyan tüccar örneği addedilen bu adam, hayattan bezdiğini açıklamış.

Doktor masrafları arttı, psikiyatristler, psikanalistler çağrılıyor. Yalnızca Milla yengemin, bütün bu belirtilerin asıl faili olarak gösterilmesi gereken kişinin ise sağlığı yerinde, gülümüyor, hemen her zaman olduğu gibi keyifli ve şen. Keyfi yerinde olması bizim için uzun yıllar büyük önem taşıyan bu insanın canlılığı ve neşesi artık yavaş yavaş sinirimize gitmeye başlıyor. Çünkü onun hayatında da tehlikeli olacağına benzer bir kriz vardı. İşte bu konunun üzerinde daha çok durmam gerekecek.

II

Geriye doğru etkisini inceleyerek, rahatsız edici bir gelişimin kaynağını bulmak kolaydır, hem de ilginç, hele şimdi, meseleye salim kafayla bakınca, hemen hemen iki yıldır akrabalarımın başına gelenler bana olağan dışı geliyor. Bu işte bir tuhafılık olduğunu daha önce anlamalıydık. Gerçekten bu işte bir gariplik var, kaldı ki şimdiye kadar yolunda giden bir şey olduğundan da şüpheliyim. Milla yenge eskiden beri bütün ailede noel ağacını süslemeye olan düşkünlüğüyle tanınır. Her ne kadar şahsına münhasır da olsa bizim memlekette epeyce yaygın olan zararsız bir zaaf. Herkes onun bu zaafına gülerdi. Franz'ın küçüklüğünden beri bu «curcuna» ya gösterdiği tepki daima en şiddetli hiddete maruz kalırdı, çünkü zaten huzur bozucu bir tip olarak değerlendirilirdi Franz. Ağacın süslenmesine katılmamakta diretirdi. Bütün bunlar belli bir tarihe kadar böyle sürüp gitti. Yengem artık Franz'ın noel öncesi hazırlıklara, hatta noel törenine uzak kalmasına ve ancak yemek vakti ortaya çıkmasına alışmıştı. Artık bu konuda konuşulmuyordu bile.

Sevilmeyen adam olmak tehlikesini göze alarak, burada bir gerçeğe temas etmek zorundayım; bu gerçeği savunmak için söyleyebileceğim tek şey de onun gerçek olduğudur. 1939-1945 yılları arasında bizde savaş vardı. Savaşta marşlar söylenir,

ateş edilir, çene çalınır, savaşılr, açlık çekilir ve ölünür - ve bombalar fırlatılır - anıp da çağdaşlarımın canını katiyetle sık-mak istemediğim daha bir sürü sevimsiz şey. Bunları anmak zorunda kalmamın tek sebebi, anlatmak istediğim hikâyede savaşın etkili oluşudur. Çünkü savaş Milla yengemce yalnızca daha 1939 noelinde onun noel ağacını tehlikeye düşürmeye başlayan bir güç olarak kabul edildi. Doğrusu onun noel ağacı çok hassas bir konuydu.

Milla yengemin noel ağacındaki en çekici şeyler havaya kalkmış ellerinde mantar çekiçler tutan ve ayaklarının yanında çan biçiminde örsler sallana:ı cam cücelerdi. Cücelerin ayak-larının altında mumlar bağlanmıştı ve belli bir ısıya ulaşıldı-ğında gizli bir mekanizma harekete geçiyor, hummalı bir hu-zursuzluk cücelerin kollarına ulaşıyor, mantar çekiçlerini de-liler gibi çan biçimindeki örslere vuruyorlar ve onikisi birden konser gibi, incecik bir çan sesi yaratıyorlardı. Ve çam ağacı-nın tepesinde gümüş rengi elbiseler giyinmiş, kırmızı yanaklı, belirli aralarla dudaklarını kıpırdatan ve «barış» diye fısılda-yan bir melek asılıyordu, «barış». O zamanlar hemen her haf-ta bir fırsatını bulup onu hayran hayran seyrettiğim halde, ısı-rarla benden saklanan mekanik sırrını ancak bir süre sonra çözebildim. Ayrıca tabii şekerden simitler, çörekler, badem ezmesinden yapılmış çeşitli şekiller ve - hiç unutmam - gelin telleri vardı yengemin bu çam ağacında. Hâlâ dün gibi hatırlarım, o çeşit çeşit süsün uygun bir şekilde yerleştirilmesi bü-yük çaba ve herkesin katılmasını gerektirir, dolayısıyla noel akşamı tüm aile efradının yorgunluktan iştahı kesilir ve tabii bu hazırlıklara katılmamış olduğundan kızarmış etin, kuşkon-mazın, kaymak ve dondurmanın lezzetine varan yegane kişi olan kuzenim Franz'ın dışında herkesin keyfi kaçmış olurdu. Noelın ertesi günü ziyarete geldiğimizde ve konuşan meleğin sırrının tıpkı «anne» veya «baba» diyen bazı bebeklerin çalış-ma mekanizmasının aynısı olduğu tahminini yürütecek cesa-

reti gösterdiğimizizde alaylı kahkahalarla karşılaşmıştık. Bu şartlar altında, yakınlara düşen bombaların böyle nazik bir ağacı fena halde tehlikeye sokacağını tahmin etmek güç değil tabii. Cüceler ağaçtan düştüklerinde korkunç sahneler yaşanıyordu, bir defasında melek bile düşmüştü. Yengem çok üzül-müştü. Her hava saldırısından sonra ağacı tümüyle yeniden dü-zeltmek, onu en azından noel haftası süresince muhafaza edebilmek için çok büyük çaba sarfediyordu. Ama 1940 yılında artık bunu düşünmek mümkün değildi. Yeniden iyice gözden düşmek tehlikesini göze alarak burada, şehrimize yapılan hava saldırılarının sayısının çok arttığını kısaca belirtmek zorundayım, onların şiddetinden bahsetmeye ise hiç gerek yok. Her-neyse, yengemin noel ağacı-öbür kurbanlardan bahsetmeye kalkarsam ipin ucunu kaçıracağımdan korkuyorum - modern savaşma tarzının (kurbanı oldu; yabancı balistik uzmanlar onun varlığını geçici bir süre ortadan kaldırdılar.

Çekici ve sevimli bir insan olan yengeme hepimiz gerçekten üzülüyorduk. Onun, şiddetli mücadelelerden, sonsuz mü-nakaşalardan, gözyaşları ve sitemlerden sonra, savaş süresince ağacından vazgeçeceğini beyan etmek zorunda kalışı hepimizin içini sızlatmıştı.

Neyse ki - acaba ne yazık ki mi demeliydim? - bu olay, ona savaşın varlığını hissettiren hemen hemen tek şey oldu. Amcamın inşa ettiği kömürlük bombardımana karşı çok da-yanıklıydı, ayrıca Milla yengemi savaşın doğrudan etkisinin görülmediği semtlere götürecek bir araba her zaman emre ha-zır vaziyette bekliyordu; onu tahribatın feci görünüşünden ko-rumak için herşey yapılmıştı. Her iki kuzenim de şanslıydı, çünkü savaş hizmetini o sert şekliyle yaşamadılar. Johannes derhal dayısının bizim şehre sebze temininde önemli rol oyna-yan firmasına girdi. Hem de safra kesesinden rahatsızdı. Franz'a gelince, gerçi asker oldu ama savaş esirlerine nezaret etmekle görevlendirildi. Ruslara ve Polonyalılara insan mua-

melesi yaparak askeri şeflerine bile kendini sevdirmemek fırsatı verecek bir iş. Kuzenim Lucie, o zamanlar henüz evli değildi ve dükkânda yardımcı oluyordu. Haftada bir gün öğleden sonraları gönüllü sefer hizmetinde gamalı haç işlemesine yardım ediyordu. Hoş ben burada akrabalarımın politik günahlarını saymak niyetinde değilim.

Neyse, genel olarak bakıldığında ne para ne de yiyecek sıkıntısı çekildi, ayrıca her bakımdan emniyette idiler ve yengeme acı gelen tek şey ağacından feragat etmek oldu. Amcam Franz, bu altın kalpli insan, tropik ve subtropik bölgelerdeki memleketlerden portakal ve limon satın alıp sonra bunları münasip bir kârla satarak hemen hemen elli yıl boyunca büyük kârlar sağladı. Savaşta da dükkânını daha az kâr getiren sebze ve meyve satarak genişletti. Ama savaştan sonra onun asıl ilgisini çeken o değerli meyveler, narenciye ürünleri olarak tekrar ortaya çıktılar ve her tabakadan tüketicinin en fazla ilgi gösterdiği şeyler oldular. Selahiyet sahibi bir kişi olarak Franz amca burada olaya derhal el koymayı başardı ve halka vitaminlerden istifade etme, kendisine de yüklü bir servet yapma fırsatı tanıdı.

Fakat nerdeyse yetmişine gelmişti, artık bundan sonra işten çekilmek, dükkânı damadına devretmek istiyordu. İşte o zaman, vaktiyle dudak büktüğümüz, lâkin bugün bize o uğursuz gelişmenin sebebi olarak görünen olay meydana geldi.

Milla yenge tekrar noel ağacı dikmeye başladı. Aslında bunun pek zararı yoktu; hatta herşeyin «aynen eskisi gibi» olması gerektiği konusunda gösterdiği ısrarlı inada bile sadece gülümsüyorduk. Önceleri bu olayı öyle çok ciddiye almamızı gerektirecek bir sebep yoktu gerçekten. Gerçi savaş, yeniden eski haline getirmesi daha da problemlili olacak bazı şeyleri yerle bir etmişti ama, - yaşlı bir hanım, bu küçük zevkten niçin yoksun olsun? - diyorduk kendi kendimize.

O zamanlar tereyağı ve kuyrukyağı temin etmenin ne kadar zor olduğunu herkes bilir. Ama, 1945 yılında bademzesinden yapılmış çeşitli şekiller, çikolatadan simitler ve mumlar temin etmek, o çok nüfuzlu Franz amcam için bile imkânsızdı. 1946 yılında ise herşey sağlanabiliyordu artık. Neyse ki, birtakım cüce ve örs ile bir melek hâlâ olduğu gibi duruyordu. Davetli olduğumuz günü hâlâ gayet iyi hatırlıyorum. 1947 ocağındaydı, dışarda şiddetli bir soğuk hüküm sürüyordu. Ama amcamın evi sıcaktı ve yiyecek sıkıntısı yoktu. Ve lambalar sönüp de mumlar yandığında, cüceler çekiçlemeye, melek «barış», «barış» diye fısıldamaya başladığında, uçup gittiğini sandığım o zamana geri döndüğümü hissettim bütün benliğimle. Buna rağmen, bu olay her ne kadar şaşırtıcı da olsa, öyle pek olağanüstü değildi. Asıl olağanüstü olan, üç ay sonra yaşadığım şeydi. Annem -martın ortalarına gelmiştik - beni bizim için yapacağı hiçbir şey yok mu gerçekten diye öğrenmek için Franz amcalara göndermişti. Onun bütün derdi meyveydi. Sallana sallana komşu mahalleye gittim -hava ılıktı, ortalık kararıyordu. Herşeyden habersiz, üzerinde otlar bitmiş, moloz yığınlarını ve bakımsızlıktan harap olmuş parkı geçtim, amcamın bahçe kapısına gelip de açmaya yeltendiğimden birden şaşkınlıktan donakaldım. Amcamın oturma odasında şarkı söylendiği, gecenin sessizliğinde çok iyi duyuluyordu. Şarkı söylemek iyi bir Alman alışkanlığı ve pek çok da ilkbahar şarkısı mevcut, ama, burada

Kıvrıcık Saçlı Şirin Oğlan (1)

şarkısının söylendiğini gayet açık bir şekilde duyuyordum. Çok şaşırdığımı itiraf etmeliyim. Yavaşça yaklaştım, şarkının bitmesini bekledim. Perdeler kapalıydı, eğilip anahtar deliğinden baktım. İşte o anda cücelerin çıkardığı çan sesleri kulağımda yankılandı ve meleğin fısıltısını açıkça işittim. İçeri girecek

(1) Bu ilahi ünlü bir noel ilâhisidir.

cesareti bulamadığımdan ağır ağır eve doğru yöneldim. Getirdiğim haberi ailede herkes alay konusu etti. Ama asıl Franz görünüp de ayrıntılı bilgiler verdiğiinde olan biteni öğrendik :

Aşağı yukarı Maria Lichtmess (¹) günü civarında, yani bizim köylerden noel ağaçlarının talan edilip sonra da çöpe atıldığı, orada arsız çocukların ele geçirip toz toprak içinde sürükledikleri ve buna benzer başka oyunlarda kullandıkları o günlerde o korkunç olay meydana gelmişti. Lichtmess günü akşamı, ağacın ışıkları son bir kere daha yandıktan sonra kuzenim Johannes, cüceleri yerlerinden sökmeye kalkışınca o zamana kadar son derece sakin olan yengem, feryat figan bağır-maya başladı. Bu tepki o kadar ani ve güçlü idi ki kuzenim Johannes ürktü, hafifçe sallanan ağaç kontrolünden çıktı ve olanlar oldu : Şangır şungur sesler geldi, cüceler, çanlar, örsler ve tepedeki melek, hepsi yere düştü ve yengem çığlık çığ-lığaydı.

Aşağı yukarı bir hafta feryat etti. Telgrafla nörologlar çağrıldı, psikiyatristler rüzgâr gibi uçan taksilerle getirtildi ama nafiye, otoriteler de dahil, her gelen omuzlarını silkerek, birkaç saat sakinleştiriyordu, altmış yaşında birine, hayatını siz, bu tiz konsere bir son verdiremedi. En tesirli ilaçlar bile birkaç saat sakinleştiriyordu, atmış yaşında birine, hayatını tehlikeye sokmadan, hergün verilen belli ölçüdeki Luminal (²) dahi maalesef yetersiz kalıyordu. Lakin, evde var gücüyle bağır-an bir kadının olması büyük işkence : Daha ikinci gün ailede tam bir çözülme başladı. Töre gereği noel arifesinde yapı-lan törende hazır bulunan rahibin tesellisi bile kâr etmedi : Yengem feryada devam ediyordu.

Franz, okuyup üfleterek onun cinlerini defetmeyi öğütlediği için adamakıllı kötü yüz oldu. Rahip kendisini azarladı,

(1) Katolik inancında 2 şubata rastlayan bir anma günü

(2) Çok tesirli bir sinir müsekkini

aile onun bu ortaçağdan kalma görüşlerine çok şaşırdı. Vahşetinin şöhreti birkaç hafta süreyle onun yumruk savaşıncısı namını bastırdı.

Bu arada yengemi içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için çok şeyler denendi. Yemiyor, konuşmuyor, uyumuyordu; soğuk su kompresi tatbik edildi, sıcak suyla ayak banyoları, münavebe ile sıcak ve soğuk su banyoları denendi, doktorlar tıp sözlüklerine başvurular, bu kompleksin adını aradılar, ama nafile, bulamadılar.

Yengem hâlâ feryad ediyordu. Ve Franz amcam, - bu al-
tın kalpli insan - yeni bir çam ağacı dikmeyi akıl edene kadar da feryadına devam etti.

III

Fikir müthişti, ama gerçekleştirmesi çok zordu. Nerdeyse şubatın ortalarına gelmişti, bu zamanda işe yarar bir çam ağacı bulmak epeyce zordur. Bütün ticaret dünyası çoktan - sevindirici bir hızla tabii - başka şeylere hazırlanmıştı bile. Karnaval yakındı: Maskeler ve tabancalar. Kovboy şapkaları ve çarış kıyafetine bürünecek olanlara gerekecek o çılgın başlıklar, bir süre önce hayranlıkla seyredilen periler, peri saçları, mumlar ve ahır yemliklerinin ⁽¹⁾ yerini alarak vitrinleri doldurmuştu bile. Şekerciler, noelden arta kalan ıvır zıvırları depolarına kaldırmışlar, vitrinlerini karnavala özgü çeşitli şekerlemelerle süslemişlerdi artık. Uzun sözün kısası bu zamanda normal piyasada çam ağacı bulunmaz.

Sonunda eşkıyalığa meraklı torunlar, biraz cep harçlığı ve keskin bir balta ile donatılıp keşfe gönderildiler: Devlet koruluğuna gitmişlerdi. Akşama doğru büyük bir neşe içinde bir gümüş köknar ile geri döndüler. Ama bu arada dört cüce, altı çan biçiminde örs ve ağacın tepesinde duran meleşin kırıl-

(1) İsa'nın bir ahır yemliğinde doğduğu rivayet edilir.

mış olduğu görölmüştü. Bademezmesinden yapılmış şekiller ve çörekler, aç gözlü torunların ağına düşmüştü. Yeni yetişmekte olan bu nesilde de iş yok ve eğer şimdiye kadar biraz daha iyi özellikte bir nesil var oluyorsa-buna şüphe ile bakıyorum - o da mutlaka babalarımızın nesliydi, görüşüne varıyorum artık.

Para açısından da, işe yarayan ilişkiler açısından da bir eksiklik hissedilmediği halde gerekli malzemelerin temini dört gün sürdü. Bu arada yengem aralıksız haykırdı durdu. Tam o sırada, daha yeni kurulmakta olan Alman oyuncak merkezlerine radyo kanalıyla telgraflar çekildi, yıldırım telefon görüşmeleri yapıldı, kan ter içinde kalmış genç postacılar, geceyarıları ekspres paketler taşıdılar, rüşvetler verilerek, yalnız kısa bir süre için Çekoslovakya'dan ithal müsaadesi çıkarıldı. Bu günler, amcamın ailesinin günlüğünde haddinden fazla kahve, sigara ve sinir tüketilen günler olarak kalacak. Bu geçen süre içinde yengem çöktü: Yuvarlak yüzü uzadı ve sertleşti, o yumuşak ifade gevşemek bilmez bir katılığa dönüştü. Yemiyor, içmiyor, durmadan haykırıyordu. Bakımı iki hemşireye devredildi ve Luminal miktarı her gün arttırıldı.

Franz bize, çam ağacı süslerinin tamamlandığı 12 şubat tarihine kadar bütün aileyi hastalıklı bir gerilimin sardığını anlatmıştı. O gün mumlar yakılmış, perdeler kapatılmış, yengem hasta odasından çıkarılıp getirilmişti, odada hazır bulunanların iç çekişleri, kikirdemeleri duyuluyordu. Daha mumların ışığını görür görmez yengemin yüz ifadesi yumuşamış, hele sıcaklık belli bir dereceye ulaşp da cam oğlanlar çılgınlar gibi çekişlemeye, melek, «barış», «barış» diye fısıldamaya başlayınca, yüzünü çok güzel bir gülümseme kaplamış ve hemen bunun üstüne bütün aile «Ah, çam ağacı» ilahisini söylemeye başlamıştı. Bu tabloyu tamamlamak için, her noel arifesi akşamını Franz amcalarda geçirme alışkanlığında olan rahip de davet edilmiş, o da rahatlamış ve ilahiye katılmıştı.

Hiçbir test, hiçbir derin psikolojik görüş, hiçbir mütehas-sısın keşfedemediği gizli yarıyı amcamın duyarlı ruhu keşfet-mişti. Bu altın kalpli insanın çam ağacı tedavisi durumu kur-tarmıştı.

Yengem sakinleşmiş ve hemen hemen tamamen - o za-manlar öyle sanılıyordu - iyileşmişti ve birkaç ilahi söylen-dikten, birkaç tabak kurabiye tüketildikten sonra yorgunluk çökmüş, herkes odasına çekilmişti, yengeme gelince o da her-hangi bir sakinleştirici ilaç almadan uyuyuvermişti. Hemşire-lere yol verildi, doktorlar omuz silktiler, görüldüğü kadarıyla herşey yolundaydı. Yengem yeniden yemeye, içmeye başlamış, tekrar sevimli ve yumuşak haline dönmüştü. Ertesi akşam, hava kararmaya başladığında, amcam ağacın altındaki karı-sının yanına oturmuş, gazetesini okurken beriki birden onun koluna hafifçe dokunup «hadi artık çocukları törene çağıra-lım, sanırım vakit geldi» demez mi! Amcam bize daha sonra, korktuğunu ama çocuklarını ve torunlarını çağırıp bir araya toplamak ve rahibe bir haberci göndermek için büyük bir te-laşla ayağa fırladığını anlatmıştı. Rahip gelmiş, tabii koştur-maktan biraz yorgun ve şaşkın durumdaymış, mumlar yakıl-mış, cüceler çalmaya, melek fısıldamaya başlamış, ilahiler söy-lenmiş, kurabiyeler yenmiş, görüldüğü kadarıyla herşey yo-lundaymış.

IV

Lakin, bütün bitkiler belirli biyolojik kanunların hükmü altındadır ve toprak anadan koparılmış çam ağaçları, hele sı-cak bir yerde bulunuyorlarsa, bilindiği gibi iğne yapraklarını dökmeye müthiş eğilimlidirler ve amcamın evi de sıcaktı. Dr. Hergenring'in ünlü tezi «*Abies vulgaris* und *abies nobilis*» de de ispatlandığı gibi gümüş köknarın ömrü diğer alelade çam-lardan daha uzundur. Ama tabii ki köknarın yaşama süresi de sınırsız değil. Artık karnaval yaklaştığında yengeme yeni bir acı vermeyi denemek zorunda kaldığı anlaşılmıştı: Ağaç

hızla yapraklarını döküyordu ve her akşam ilahi söylemekten yengemin alnında hafif kırışıklıklar peydah olduğu farkedilmişti. Son derece kıymetli bir psikoloğun tavsiyesi üzerine, yengeme, sohbet havasında, bizde noel deyince akla hemen kış manzaraları geldiğine ve ağaçlar da artık sürgün vermeye başladıklarına ve bunun da genellikle yaklaşmakta olan ilkbaharın işareti olarak kabul edildiğine göre, noel zamanının da doğal olarak bitmekte olduğundan bahsetmeyi denediler. Benim o çok becerikli amcam bir akşam, «Artık bütün kuşlar geldi» ve «Ey, sevgili mayıs gel de...» şarkılarını söylemeyi teklif etti ama daha ilk şarkının birinci mısraında yengem öyle somurttu ki o şarkı derhal kesilip «Ah, çam ağacı» na başlandı. Üç gün sonra kuzenim Johannes hafif tertip bir yağma sefiriyle görevlendirildi, ama daha elini uzatıp da cücelerden birinin elindeki mantar çekici alır almaz yengem öyle bir çığlık attı ki cüce derhal eski haline getirildi, mumlar tutuşturuldu ve biraz hızlı fakat gayet yüksek sesle «Sessiz Gece» ilahisine başlandı.

Lakin geceler artık eskisi kadar sakin değildi; ayyaş gençler davullar, trompetlerle şarkı söyleyerek şehri boydan boya dolaşıyorlardı, her yer konfetilerle donanmıştı, maskeli çocuklar gündüzleri sokakları dolduruyor, ateş ediyor, bağılıyor, bazıları da şarkı söylüyordu ve özel bir istatistiğe göre de en az 60.000 kovboy, 40.000 kadar da çarışe vardı bizim şehirde : Kısaca, bizde aynı noel gibi hatta belki ondan da hararetli kutlanan bir şenlik olan Karnaval zamanıydı. Ama yengem sanki kör ve sağırdı : Bu zamanda evlerimizin elbise dolaplarından eksik olmayan karnaval elbiselerini eleştiriyor, hüznünlü bir sesle ahlakın çöküşünden yakınıyor, noel zamanı bile bu gayri ahlaki işten vazgeçememelerine söyleniyordu, hele kuzenimin yatak odasında, gerçi biraz sönmüş ama yine de üzerine beyaz kalemle çizilmiş deli şapkası seçilebilecek durumda olan bir balon bulunca hıçkırıklara boğuldu ve amcamdan bu felaket için önünü almasını rica etti. Dehşete düşerek farkedildi

ki yengem «Kutsal Akşam» çılgınlığına kapılmıştı. Amcam bunun üzerine aileyi toplantıya çağırdı, karısına müsamahakar davranılmasını, onun bu garip ruh haline saygı gösterilmesini rica etti ve en azından akşamları yapılan törenlerin huzurunu garanti edebilmek için yeniden sefer düzenledi.

Yengem uykudayken dekoratif şeyler eski ağaçtan alınıp yenisine takıldı ve böylece onun memnuniyet verici durumu devam etti.

V

Fakat Karnaval da geçti, bahar tam anlamıyla geldi, artık «Gel, sevgili mayıs» yerine «Sevgili mayıs hoşgeldin» şarkısı söylenebilirdi. Haziran oldu. Tam dört çam ağacı eskitilmişti ve son günlerde kendilerine başvuru dört doktordan hiçbiri düzelmesi konusunda ümit veremedi. Yengemin durumu değişmedi. Uluslararası otorite olarak tanınan Dr. Bless bile, ücret olarak 1365 mark alarak dünyadan ne kadar habersiz olduğunu bir kere daha ispatladıktan sonra, çaresizlik içinde omuzlarını silkerek çalışma odasına döndü. Töreni yarıda kesmek veya tamamen vazgeçmek için denenen çok dolambaçlı birkaç teşebbüse de yengem öyle korkunç çılgınlarla tepki gösterdi ki, böyle belalı işlerden tamamen vazgeçilmesi gerektiği anlaşıldı.

İşin kötüsü, yengem tüm yakınlarının törende hazır bulunmasında ısrar ediyordu. Rahip ve torunlar da buna dahildi. Aile efradının zamanında törene katılmasını temin etmek bile çok güç idi, kaldı ki rahip işi daha da güçleştiriyordu. Gerçi eski müridi olması yüzü suyu hürmetine birkaç hafta homurdanmadan dayandı ama daha sonra mahcubiyetini gösterir şekilde kesik kesik öksürerek amcama bunun böyle gitmeyeceğini anlatmaya çalıştı. Her ne kadar asıl tören kısa ise de - yaklaşık 38 dakika sürüyordu - zamanla bu kısa merasimin bile dayanılmaz olduğunu ileri sürüyordu rahip. Başka görevleri

varmış, meslekdaşlarıyla akşam mütalaaları, papazlık görevleri, pazarları yapılan günah çıkarmalar ise cabası. Yine de birkaç hafta randevularını tehir etmeye razı oldu ama haziran sonuna doğru azimkar bir edayla azad edilmesini istemeye başladı. Franz aile üyelerine hiddetleniyor, annesini bir tımarhaneye yatırmak için yaptığı plana suç ortağı arıyor ama herkes tarafından reddediliyordu.

Kısacası: Güçlükler belirliyordu. Bir akşam rahip gelmedi, ne telefonla ne de kendisini aramaya giden ulak vasıtasıyla bulunabildi ve sonunda yançızmış olduğu anlaşıldı. Amcam müthiş kızmıştı, bu olayı fırsat bilerek kilisenin hizmetkârlarına öyle sözler söyledi ki tekrar etmem mümkün değil. Çok zor durumda kalındığından, sıradan bir aileye mensup olan bir papaz muavininden yardım etmesi rica edildi. İstenileni yaptı ama adab-ı muaşeretten öyle yoksun davrandı ki nerdeyse bir faciaya sebep olacaktı. Ama aylardan haziran, yani sıcak olmasına rağmen, kış karanlığını hiç değilse suni bir şekilde elde edebilmek için perdelerin kapalı olduğunu, ayrıca mumların da yandığını hesaba katmak lazım. Neyse, tören başladı; papaz muavini bu garip olayın bahsini duymuştu ama ne olduğunu tanı manasıyla bilmiyordu. Tir tir titreyerek yengeme papaz muavinini takdim ettiler, rahibi temsil ettiğini söylediler. Program değişikliğini kendisinden beklenmedik bir olgunlukla kabul etti. Derken, cüceler çekişlemeye, melek fısıldamaya başladı, «Ey çam ağacı» ilahisi söylendi, ardından kurabiyeler yendi, ilahi bir kere daha söylendi, işte tam o anda papaz muavini bir gülme kirizine tutuldu. Daha sonra, «.. hayır, kışın bile, kar yağarken» bölümünün söylendiği yerde artık sesli sesli gülmekten kendini alamadı. Aptal kilise adamı gibi şişindi ve odayı terkettti, bir daha da görünmedi. Herkes merakla yengeme bakıyordu, ama o tevekkül gösterip, «rahip kılığında kaba bir herif» gibi birşeyler söyledi ve bir parça bademzmesi attı ağzına. Vaktiyle biz bile bu olaydan üzüntü duymuştuk, ama şimdi olayı doğal neşenin patlayışı olarak görmekten

yanayım. Sözü'n 'burasında - gerçeği söylemem gerekirse - amcamın, hem rahibi hem de yardımcısını şikâyet etmek için, kilisenin en üst idari makamlarıyla olan ilişkilerini kötüye kullandığını ilave etmek zorundayım. Hadise büyük bir titizlikle ele alındı, papazlık görevlerini ihmalden asliye mahkemesinde açılan davayı bu iki din adamı kazandı. İkinci bir dava henüz karara bağlanmadı. Bereket versin bu semtte oturan emekli bir piskopos bulundu da mesele halloldu. Bu ilginç yaşlı bey, sevimli bir tabiilikle emre amade olduğunu, her akşam töreninde hazır bulunacağını arzetti.

Tıbbi yardımın asla hedefine ulaşmayacağını idrak edecek kadar uyanık olan ve ortaçağa özgü metodlarla cinleri defetme yolunu denemeyi de inatla reddeden Franz amcam, kendini geleceğe hazırlayacak ve en ekonomik yolu bulacak kadar iyi tüccardı. İlk iş olarak, pahalıya malolduğu görüldüğünden, daha Temmuz ortalarında torunların keşif seferlerine son verildi. Ticaret dünyasının her alanında çok iyi ilişkileri olan becerikli kuzenim Johannes, Söderbaum firmasının «Taze Çamağacı Servisi»'ni keşfetti. Bu güçlü ticarethane aşağı yukarı iki yıldır, akrabalarımın sinirine dokunsa da, büyük başarı sağladı. Daha altı ay geçmemişti ki, Söderbaum firması, ağacın fiyatını oldukça ucuzlatılmış abone tarifesine dönüştürmüş ve teslim tarihini iğne yapraklı ağaçlar uzmanı Dr. Alfast'a tam olarak tespit ettirdiğini arzetmişti, öyle ki eski ağaç yaprak dökmeden üç gün önce, yenisi getirilecek ve süslenecekti. Bundan başka, depoda ihtiyaten iki düzine cüce figürü ve üç melek bulundurulmaktaydı.

Sırrı bir türlü çözülemeyecek şey ise şekerlemeler meselesiydi. Bunlar eriyip ağaçtan akmaya müthiş eğilimliydiler, hem de balmumundan daha çabuk ve daha inatla. Hele yaz aylarında. Bu şekerlemelerin, maharetle gizlenmiş soğutma cihazları kullanarak, noel zamanındaki katılıklarını koruma girişimleri başarısız kaldı, yine, bir ağacın tazelikliğini sabit tut-

ma imkânlarını araştırmak için başlatılan bir dizi deneme de fiyaskoyla sonuçlandı. Ama, aile yine de bu daimî töreni ucuzlatmaya yarayacak her modern öneriye açıktır ve şükranla karşılar.

VI

Bu arada amcamın evindeki akşam törenleri artık hemen hemen profesyonel bir hal aldı : Ağacın altında ya da etrafında toplanılıyor. Yengem içeri giriyor, mumlar yakılıyor, cüceler çekiçlemeye başlıyor, melek «barış, barış» diye fısıldıyor, sonra kurabiyeler yeniyor, biraz sohbet ediliyor, birkaç ilahi okunuyor ve «bayramınız kutlu olsun» dilekleriyle esneye esneye odalara çekiliniyor ve iyi kalpli amcam yengemle yatmaya giderken gençler de kendilerini mevsimine göre değişen eğlencelere veriyorlar. Ama mum işi, ısınmış çam dallarının çıkardığı o hafif koku ve yenen şeylerin rayihası da odada kalıyor. Cüceler, bir parça fosforlanmış olarak, karanlıkta dimdik dikiliyorlar, kollar tehdit edercesine yukarı kalkmış, melekse gümüşümsü, herhalde fosforlanmış olan elbisesini gösteriyor.

Gerçek noelden alınan hazzın bizim tekmil ailede muazam kayıplara uğradığını söylemeden geçemeyiz herhalde : Eğer istersek amcamızda her zaman klasik bir noel ağacını hayranlıkla seyredebiliriz - ve yazları, zor ve yorucu bir günün akşamı, verandada oturmuş, amcamın hafif portakal bolünü başımıza dikerken, içerden cam çanların ince şıkırtısının geldiği duyulur, hava kararırken cücelerin, küçük çevik şeytanlar gibi çekiç salladıkları, meleğin «barış, barış» diye fısıldadığına tanık olunabilir. Ama amcamın, yazın ortasında çocuklarına birden : «Lütfen ağacın mumlarını yakın, anneniz birazdan gelir». diye seslenmesi bize hâlâ biraz garip geliyor. Ardından, genellikle vaktinde olmak üzere piskopos içeri girer. Bir rol oynadığını ve onun da ne olduğunu bildiği için, mükemmel oynadığından hepimizin gönlünü fethetmiş, yaşlı, mülayim bir beydir.

Kendisi kayıtsızdır : Sadece oynar, ak saçlıdır, gülümser ve yakasının altındaki leylakî pervaz, görünümüne son asalet havasını verir. Yine, ılık yaz gecelerinde «Şamdan küllahı, çabuk, şamdanı söndüren küllah nerede?» diyen heyecanlı sesi duy-mak tuhaf bir hadise. Şiddetli bir fırtına esnasında, cücelerin birden, harekete geçmeleri gerektiğini sanıp, hararet tesiri ol-madan kollarını kaldırıp âdeta özel bir konser verir gibi hızlı hızlı salladıkları da olmuştur. Oldukça gerçekçi bir yaklaşımla o 'kuru «elektrik» kelimesiyle açıklamaya çalışılan bir olay. Bu düzenin, hiç de önemsiz olmayan bir yanı da maddi yönü-dür. Her ne kadar ailemizde genellikle nakit para sıkıntısı yoksa da böyle alışılmamış masraflar, hesapları altüst ediyor. Çünkü, o kadar dikkat edildiği halde cüceler, örsler ve çekiçler çok aşınıyor ve meleşti konuşuran hassas mekanizma sü-rekli itina ve bakım istiyor, arada sırada bunları yenilemek de gerekiyor. Neyse bu arada o sırrı keşfettim : Melek, bir kab-loyla yan odadaki bir mikrofona bağlı. Bu mikrofonun metal ağzının önünde devamlı dönen ve belirli aralıklarla «barış, barış» diye fısıldayan bir plak dönüyor. Bütün bunlar yılın yalnızca belli günlerinde kullanılacak şeyler olarak icat edildik-lerinden daha da nazikler, şimdi ise bütün yıl işlemek zorun-dalar. Amcam bana bir gün, cücelerin gerçekten üç ayda bir yenilenmesi gerektiğini ve böyle komple bir takımın ise 128 marktan aşağı olmadığını söyleyince çok şaşırmıştım. Arkadaşı olan bir mühendisten, onları, tabii tınlama güzelliğini boz-mayacak bir kauçuk kılıfla, takviye etmesini rica etmiş. Bu de-neme başarısızlıkla neticelendi. Mum, kurabiye, bademezmesi tüketimi, ağaç abonmanı, doktor faturaları ve piskoposa borç-lu olduğumuz üç aylık armağanlar, hepsi beraber, diyordu amcam, bana günde ortalama 11 marka mal oluyor, sinirlerin yıpranması ve vaktiyle kendini hissettirmeye başlayan öbür sağlık bozuklukları da cabası. Ama bu, sonbahar için söz ko-nusuydu ve genel olarak gözlenen o sonbahar duyarlılığına atfediliyordu bu rahatsızlıklar.

Asıl noel töreni çok normal geçti. Başka ailelerin de şimdi artık noel ağaçlarının altında toplanmalarını, onların da ilahiler söyleyip, tatlılar yemelerini görmek amcamın ailesi için ferahlatıcı bir şeydi âdeta. Ama bu rahatlama ancak noel boyunca sürdü. Daha ocak ortalarında kuzenim Lucie'ye garip bir dert musallat oldu : Sokaklardaki ve enkaz yığınlarındaki çam ağaçlarına bakar bakmaz isterik bir hıçkırık nöbetine tutuluyordu. Daha sonra ise, sinir bozukluğu şeklinde geçirtilmeye çalışılan, düpedüz bir cinnet nöbeti geçirdi. Kahve sohbetine gittiği bir kız arkadaşı, kendisine şirin şirin gülümseyerek kurabiye ikram ederken birden kızın elindeki kaba vurup düşürmüştü. Aslında benim kuzenim kelimenin tam anlamıyla o, canlı, dinamik kadın denilen tipte biridir; tabii arkadaşının elinden kabı vurarak düşürmüştü, sonra kızın noel ağacına yaklaşmış, ağacı dikilmiş olduğu yerden koparmış, cam kürelerin, sahte mantarların, mumların ve yıldızların hepsini ayağının altına alırken bir yandan da sürekli kükrüyormüştü. Orada toplanmış olan hanımlar kaçmışlar, derken ev sahibesi de onlara katılmış, onu tepinmesiyle başbaşa bırakıp, içerde çaresiz, porselenlerin kırılmasını dinleyerek holde doktorun gelmesini beklemişler. Söylemesi zoruma gidiyor olsa da Lucie'nin deli gömleğiyle hastaneye sevk edildiğini aktarmak zorundayım. Sürekli uygulanan hipnotik tedavi hastalığı durdurmuş olsa da esas iyileşme çok yavaş oldu. Özellikle, doktorun zoruyla akşam törenlerinden azat edilmesinin ona hissedilir derecede iyi geldiği görülüyordu: birkaç gün içinde düzelmeye başladı bile. On gün sonra ise, doktor onunla kurabiyeler hakkında hiç olmazsa konuşmayı göze alabilmişti, ama kurabiye yemeyi hâlâ ısrarla reddediyordu. O zaman doktorun aklına dahiyane bir fikir geldi : Onu hıyar turşusuyla beslemek, önüne salatalar ve baharatlı et yemekleri koymak. Bu gerçekten zavallı Lucie'nin kurtuluşu oldu. Tekrar gülmeye ve hatta doktorunun kendisiyle sürdürdüğü o sonu gelmez seansları alaylı sözlerle renklendirmeye başladı.

Gerçi onun akşam törenlerine katılmamasından doğan boşluk, yengemi kederlendiriyordu ama bu durum, bütün kadınlar için geçerli mazeret olarak kabul edilen bir şeyle, hamilelikle izah edildi. Ancak ne var ki Lucie, emsal gösterme olayını yaratmıştı : Biri eksik olduğunda yengemin tabii üzüntü duyduğunu ama hemen bağırmaya başlamadığını ispatlamış oldu ve böylece kuzenim Johannes ile eniştesi Karl, hastalık baha-ne ederek, iş engellemeleri veya diğer mazur görülür gerekçeler göstererek bu katı disiplini kırmayı denemeye başladılar. Lakin, amcam bu konuda şaşılacak derecede kesin bir tavır koydu : Ancak istisnai hallerde doktor raporu alınacak, çok kısa süreli izinler talep edilebilecekti. Çünkü yengem artık her yeni açılan boşluğu derhal farkediyor, büyük endişelere yol açan sürekli bir ağlama tutturuyordu.

Dört hafta sonra Lucie de geri döndü ve her günkü se-ramonilere yeniden katılacağını açıkladı, yalnız, o ruh hastalığının tedavisi imkânsız olduğu ortaya çıktığından doktoru, onun için her zaman bir kavanoz hıyar turşusu ile bir tabak besleyici, tereyağlı ekmek hazır bulundurulmasını şart koştu. Böylece, bütün disiplin güçlükleri bu konuda beklenmedik bir katılık gösteren amcam sayesinde bir süre için ortadan kalkmıştı.

VIII

Sürekli noel törenlerinin ilk yıldönümünden hemen sonra ortaklıkta tedirgin edici şayialar dolaşmaya başlamıştı : Kuzenim Johannes güya bir doktor arkadaşına yengemin takriben daha ne kadar ömrü olduğuna dair bir rapor hazırlatmış. Her akşam huzur içinde bir araya gelen bir aileye gölge düşüren, gerçekten kötü niyetli bir söylenti. Rapor Johannes'i herhalde allak bullak etmiştir. Yengemin ömrü boyunca hep sağlam olan organları tamamen terütaze, babasının ömrü 78, annesinininki ise 86 yıl sürdü. Yengemin kendisi 62 yaşında ve dola-yısıyla yakın tarihte ruhunu teslim edeceğine dair kehanette

bulunmak için hiçbir sebep yok ortada. Hele bunu temenni etmek için ise bana göre hiç yok. Sonra, yengem yazın ortasında birden hastalanınca - bu zavallı kadın kusma ve ishale yakalandı - zehirlendiği söylentisi çıktı ortaya. Ama bunun sadece kötü niyetli akrabaların bir uydurması olduğu anlaşıldı. Dışkısında yapılan tahlillerde de ufacık bir zehirlenme izine bile rastlanmadı. Aynı yaz Johannes'de ilk topluluk düşmanlığı eğitimleri başgösterdi : Üyesi olduğu korodan çıktı ve hem sözlü hem de yazılı olarak Alman şarkılarının korunma ve geliştirilmesi çabalarına katılmayı artık düşünmediğini beyan etti. Lakin, elde ettiği akademik payeye rağmen Johannes'in aslında kültürsüz bir insan olduğunu ilave etmeliyim. Onun bas sesinden vazgeçmek zorunda olmak Virbymnia topluluğu için büyük bir kayıptı.

Kayınbiraderim Karl, göçmen bürolarıyla gizlice temas kurmaya başladı. Rüyalarının ülkesinin belli özelliklere sahip olması gerekiyormuş : Orada çam ağacı yetiştirilmesine hiç izin verilmemeli, ithali yasaklanmalı ya da yüksek gümrük vergisi yoluyla alımı imkânsız kılınmalıymış; ayrıca -karısının hatırı için noel kurabiyesi üretiminin sırrı orada bilinmemeli ve noel şarkıları söylemek yasaklanmalıymış. Karl ağır bedenî işleri üstlenmeye hazır olduğunu söylemiş. Bu arada onun kaçma teşebbüsleri sır olmaktan çıktı, çünkü amcamda da birdenbire büyük bir değişiklik oldu. Fakat bu öyle tatsız bir seviyede oldu ki gerçekten korkmamıza değerdi. Kendisi için ancak inatçı ve iyi kalpli diyebileceğim bu namuslu adam, düpedüz ahlaksızlık sayılan, dünya durduğu sürece de öyle kalacak olan yollara düştü. Adına olsa olsa zina denebilecek ve şahitlerle de ispatlanan meseleleri ortaya çıktı. İşin kötüsü, bunları artık inkâr da etmiyor, aksine ahlaki özel kanunların, kendisini haklı bulmak zorunda kalacakları şartlarda yaşadığını iddia ediyordu. Bu ani değişim, tam o iki rahibe karşı açılan davanın ikinci duruşmasının olduğu zamanda ortaya çıktı ne yazık ki. Franz amca tanık olarak, gizli davacı olarak,

öyle kötü bir etki bırakmış ki; ikinci duruşmanın o iki rahibin lehine sonuçlanmasına yol açmış. Ama artık bütün bunlar Franz amcanın umurunda bile değil : Onun dejenerasyonu tam, hiç eksigi yok.

Kendini akşam törenlerinde bir artiste temsil ettirmek fikrini ilk keşfeden yine o oldu. Aradı taradı ve sonunda lüks yaşamayı seven işsiz birini buldu. Adam onu 15 gün boyunca o kadar güzel taklid etti ki bizzat öz karısı bile yapılan bu hüviyet değişikliğini farketmedi. Çocukları da işi anlamadılar. Şarkı söylemeye biraz ara verildiği sıra birden «Dedem çizgili çorap giymiş» diye haykıran, bir taraftan da neşeyle adamın pantolonunun paçasını sıvamaya uğraşan, torunlardan biriydi. Zavallı sanatçı için bu sahne çok korkunç olmalı, aile de şaşırmıştı ve felaketten kaçınmak için daha önceleri de sık sık yaşanan o kötü durumlarda olduğu gibi, hemen bir ilahi söylemeye başladılar. Yenge yatmaya gittikten sonra tez elden sanatçının hüviyeti tespit edildi. Bu, gerçek kıyametin işareti oldu.

IX

Yine de düşünmek lazım, birbuçuk yıl uzun süre ve yine yazın ortası olmuştu. Bu oyuna katılmanın akrabalarımın en zor geldiği mevsim. O sıcakta istemeye istemeye Noel kurabiyeleri atıştırıyorlar, kurumuş fındıkları kırarken bir taraftan da kendi kendilerine gülümsüyorlar, yorulmak nedir bilmeden devamlı çekiçleyen cüceleri dinliyorlar ve kırmızı yanaklı peri başlarının üzerinden «barış, barış» diye fısıldadıkça büzülüyorlar ama üstlerindeki yazlık elbiselere rağmen yanaklarından, boyunlarından terler süzülür, gömlekleri sırtlarına yapışırken bile tahammül gösteriyorlar.

Daha doğrusu tahammül gösterdiler.

Şimdilik paranın önem taşıdığı söylenemez - hatta denebilir ki, tam tersine. Franz amcanın artık «Hristiyan tüccar» kavramının bile izin vermeyeceği ticaret metodlarına el attığı

da fısıldanmaya başlanıyordu. Servetinin önemli ölçüde zayıflamasına izin vermemeye âdeta karar vermiş. Bu bizi hem rahatlatan hem de ürküten bir tedbir.

O sefa düşkününü adamın maskesinin düşmesinden sonra tam bir isyan kopmuştu ama sonucu tatlıya bağlandı: Franz amca, kendisi, Johannes, eniştem Karl ve Lucie'den oluşan küçük bir grubun masraflarını üstleneceğini açıkladı ve çocukların işi bozmalarına engel olmak için, daima bu dört kişiden birinin akşam törenlerine bizzat katılacağına dair anlaşma yapıldı. Piskopos, dindar sıfatıyla hiçbir surette bağdaşmayan bu hileyi bugüne kadar farketmedi. Yengem ve çocuklar hariç bu oyunun yegane hakiki figüranı o.

Bizim sülalede «oyun planı» diye ad takılan gerçek bir plan düzenlendi ve her seferinde bir kimsenin gerçekten iştiraki hükmüyle oyunculara da belli bir tatil imkânı sağlanmış oldu. Bu arada bunların törene hiç de öyle hevessiz katılmadıkları, yan gelir sağlamaktan hoşlandıkları görüldü ve Allah'a şükür, işsiz artist kıtlığı da olmadığından artist ücretlerinin düşürülmesi güç olmadı. Karl bana dedi ki, beklenildiğine göre bu «iş» daha epey ucuza maledilebilirmiş, zaten oyunculara bir öğün yemek veriliyormuş ve bilindiği gibi, sanat da ekmek parası için yapılıyorsa günden güne ucuzluyormuş.

X

Lucie'nin geçirdiği o esrarengiz gelişime daha önce değinmiştim: Artık hemen hemen sadece gece klüplerinde dolaşıyor ve hele aile törenine katılması gerektiği günlerde âdeta çılgınlaşıyor. Ayağında sandalet, üstünde bir kadife pantolon ve renkli süveterle ortalıkta dolaşıyor ve o güzelim saçlarını «Pony» adıyla daha önce de birkaç kere moda olduğunu şimdi öğrendiğim sade, kısa bir saç modeline uymak için kestiriyor. Gerçi bugüne kadar onda alenî bir ahlaksızlık görmedim ama onun eksistansiyalizm adını verdiği belli bir taşkınlığı var. Ama

yine de bu gelişmenin memnuniyet verici olup olmadığı hakkında kesin bir karara varamıyorum; ben, valsın ritmine uyarak uslu uslu kımıldanan, hoş mısralar okuyan ve yiyeceği sırf ekşi hıyar turşusu ile bol kırmızı biberli et soteden ibaret olmayan, yumuşak başlı kadınları daha çok seviyorum.

Eniştem Karl'ın göç etme planları gerçekleşeceğe benziyor: Ekvator'dan fazla uzak olmayan ve kendisinin şart koştuğu şeylere sahip bir ülke keşfetti. Lucie'nin de keyfine diyecek yok: Bu ülkede onunkilerden farklı olmayan giysiler giyiliyor, acı baharatlar seviliyor ve onsuz yapamayacağını ileri sürdüğü bir ritimle dans ediliyormuş. Bu karı kocanın «ülkende kal ve namusunla yaşa» atasözüne uymayı düşünmemeleri biraz şaşırtıcı ama öte yandan kurtuluşu kaçmakta bulmalarını da anlamıyor değilim.

Johannes meselesi daha da beter. Maalesef o dedikodunun doğruluğu meydana çıktı: Komünist oldu. Aileyle olan tüm ilişkisini kopardı, artık hiçbir şeyle ilgilenmiyor, akşam törenlerine de sadece dublörü katılıyor. Gözlerine fanatik bir ifade geldi, dervişler gibi partisinin açık hava toplantılarında kendini gösteriyor, işini ihmal ediyor ve ilgili organlarda hidetli makaleler yazıyor. İşin garibi, birbirlerini boş yere doğru yola getirmeye çalıştıkları Franz'la şimdi daha sık buluşuyor. Her türlü fikir yabancılaşmasına rağmen birbirlerine insan olarak biraz yaklaştılar. Franz'ın kendisini uzun zamandır görmedim, yalnızca onunla ilgili şeyler duydum. Derin bir melankoliye yakalanmış, loş kiliselerin müdavimi olmuş. Sanıyorum onun bu dindarlığına rahatlıkla, abartma denebilir. Ailesinin başına bu felaket geldikten sonra mesleğini ihmal etmeye başladı. Geçenlerde yıkılmış bir evin duvarında «Eski şampiyonumuz Lenz'in son maçı Lecoq'a karşı. Lenz boks eldivenlerini askıya asıyor» yazan sararmış bir ilan gördüm. İlan mart ayına aitti, şimdi ise ağustostayız. Franz çok yıkılmış olmalı. Sanıyorum şimdi, bizim ailede bugüne kadar hiç söz konusu ol-

mamış bir durumda bulunuyor : Yoksul. Neyse ki bekar kaldı, yani sorumsuz dindarlığının sosyal sonuçları sadece kendisine dokunuyor. Lucie'nin akşam törenlerinden dolayı tehlikede olduklarına inandığı çocuklarına bir «himaye» sağlamak amacıyla ısrarla uğraştı. Ama çabaları boşa çıktı; Allaha şükür varlıklı insanların çocuklarına sosyal kurumlar henüz el atmış değil.

Bazı tatsız özellikleri olsa da, öbür akrabalarından en az uzaklaşan Franz amca oldu. Yaşına başına bakmadan gerçekten bir sevgili edinmiş, ticari işleri ise bizi şaşırtan ama hiçbir zaman tasvip etmediğimiz türden de olsa bu yönü böyle. Şimdi de akşam törenlerine bekçilik eden ve herşeyin tıkr tıkr gitmesini sağlayacak işsiz bir rejisör yardımcısı tuttu. Gerçekten de işler yolunda.

XI

Bu arada iki yıl geçti : Uzun bir süre. Akşam gezintilerinin birinde, içinde artık her akşam yabancı sanatçıların cirit attığı ve aile üyelerinin kendini garip eylencelere kaptırdığı amcamın evine şöyle bir uğramadan edemedim. Onları ziyaret ettiğimde ılık bir yaz akşamıydı. İki tarafında kestane ağaçlarının uzandığı yola dönünce

Orman noel parlaklığına bürünmüş...

mırai kulağıma çalındı. Oradan geçen bir kamyon devamını duymamı engelledi, yavaşça eve doğru yaklaştım ve perde aralığından odaya baktım : Oradaki aktörlerin, rolünü üstlendikleri akrabalara olan benzerlikleri o kadar şaşırtıcı idi ki bir an kimin gerçekten bu akşam gözcülük ettiğini - buna öyle diyorlardı - çıkaramadım. Cüceleri göremiyor ama çıkardıkları sesi duyuyordum. Cırıltılı şingirtıları bütün duvarları delip geçen dalga boylarında çağlıyordu. Meleğin fısıltısı duyulmuyordu. Yengem gerçekten mutlu görünüyordu : Piskoposla sohbet

ediyordu ve ancak daha sonra oradaki yegane - tabiri caiz ise hakiki kişi olan eniştemi farkettim. Onu da kibriti sındırırken dudaklarını büzüşünden tanıdım. Ferdilik denen şeyde değışmez özellikler var anlaşılan. O anda, sanatçıların puro, sigara ve şarapla da ağırlandıkları düşüncesine kapıldım - ayrıca her akşam yemekte kuşkonmaz var tabii. Bir de yüzşzleştiriler mi - hangi sanatçı böyle değıldir ki? - Bu amcam için yüklü bir ilave zam demektir. Çocuklar odanın bir köşesinde bebekler ve tahta arabalarla oynuyorlardı : Solgun ve yorgun görünüyorlardı. Sahiden, belki onları da düşünmek lazımdı. Aklıma bu çocukların yerine, eczanelerin vitrinlerinde süt tozu ve cilt kremi reklamı için kullanılan cinsten balmumu bebekler geçirilebileceğı fikri geldi. Bana kalırsa onlar da bayağı sahi-ciye benziyorlar. Gerçekten, bir gün akrabaları, hergün yaşanan bu garip telâşın çocuk ruhunda yapması muhtemel etkiler konusunda uyarmak istiyorum. Gerçi belli oranda disiplinin onlara zararı yok ama burada onlardan haddinden fazla şey istenmişe benziyor. İçerde «Sessiz Gece» ilahisi söylenmeye başlanınca gözetleme noktamı terkettim. Bu ilahiye gerçekten tahammülüm yoktu. Hava çok ılıktı - ve ben bir an sanki hayaletler meclisinde bulunmuşum hissine kapıldım. Birden canım şiddetle hıyar turşusu istedi ve işte o zaman Lucie'nin ne kadar ıstırap çekmiş olduğunu anlamaya başladım derinden.

XII

Bu arada çocukların yerine balmumu mankenler geçirilmesi fikrini kabul ettirmeyi başardım. Maliyeti yüksekti, Franz amca uzun süre yan çizdi, ama çocukları hergün bademezmesiyle besleyip, onlarda zamanla psikolojik bozukluklar yaratabilecek ilahiler söyleterek bu işin sorumluluğunu daha fazla üstlenmek mümkün değıldi. Mankenleri satın almanın gerekliliğı anlaşıldı, çünkü Karl ve Lucie gerçekten göç ettiler. Johannes de çocuklarını babasının ev işlerinden çekti. Deniz aşırı gidecek sandıklar arasında Karl, Lucie ve çocuklarla vedalaş-

tım, biraz endişeli de olsalar mutluymuşlar gibi geldi bana. Johannes de bizim şehirden taşındı. Bir yerde partisinin bir teşkilatını oluşturmakla meşgul.

Franz amca hayatından bezdi. Geçenlerde bana dert yanan bir tonda, mankenlerin tozunu almayı unuttuklarını anlatıyordu. Zaten hizmetçiler ona hep güçlük çıkarıyorlar, sanatçılar da disiplinsizliğe eğilimli görünüyorlarmış. Hakları olan miktardan daha çok içiyorlarmış. Bazıları da puro ve sigara aşırırken yakalanmışlar. Amcama, onların önüne boyalı su ve karton purolar koymasını öğütledim.

Güvenilebilecek kişiler yalnızca yengem ve piskopos. Birlikte eski güzel günleri yad ediyorlar, kıkırdıyorlar ve hallerinden gerçekten hoşnut görünüyorlar ve sohbetlerini de ancak bir ilahi söyleneceği vakit kesiyorlar.

Ne olursa olsun törene devam edildi.

Kuzenim Franz garip bir gelişme geçirdi. Bir manastıra alındı. Onu papaz cübbesi içinde ilk gördüğümde ürkmüştüm : Bu yassı burunla, dolgun dudaklı, irikıyım şahıs, o kasvetli bakışlar-bana keşişten çok bir tutukluyu hatırlatıyordu. Sanki aklımdan geçenleri okumuştı. «Cezamız yaşamak» dedi yavaşça. Kabul odasına kadar onu izledim. Dura dura sohbet ettik, çan sesi kendisini ibadet için kiliseye çağırdığında bayağı ferahlamıştı. O giderken düşünceli düşünceli arkasından baktım : Çok acele ediyordu ve acesinde samimiydi sanıyorum.

BİR ŞEYLER OLACAK

Olay Yönünden Yoğun Bir Hikâye

Alfred Wunsiedel'in fabrikasında ücretli olarak geçirdiğim dönem sanırım hayatımın en ilginç dönemlerindendir. Yaradılış olarak çalışmaktan ziyade oturup düşünmeye ve boş durmaya yatkınımdır ama devamlı çektiğim mali sıkıntı beni tekrar böyle bir işe girmeye zorladı, çünkü düşünmek de boş durmak kadar az kâr getiriyor. Bir keresinde yine öyle morallim bozukken iş bulma kurumuna başvurduğum ve aynı deritten muzdarip yedi adamla Wunsiedel'in fabrikasına gönderildim. Orada yetenek sınavından geçirilecektik.

Daha fabrikayı görür görmez keyfim kaçtı : Fabrika tamamen cam tuğladan inşa edilmişti ve benim aydınlık binalara, aydınlık odalara duyduğum antipati, işe duyduğum antipati kadar kuvvetlidir. Aydınlık, iç açıcı bir renge boyalı kantinde bize hemen bir kahvaltı servisi yapılırken kuşkuyla bana da arttı : Cici garson kızlar bize yumurta kahve ve tost getirdiler, zevkli sürâhillerde portakal suyu vardı; kırmızı süs balıkları doyunluktan hissizleşmiş yüzlerini akvaryumun açık yeşil renkli duvarına bastırıyorlardı. Garson kızlar neşeden neredeyse patlayacak kadar keyifli görünüyorlardı. Ancak güçlü iradeleri - bana öyle gelmişti - sürekli şarkı söylemelerini engelliyordu. Tıpkı yumurtlanmamış yumurtalarla dolu tavuklar gibi söylenmemiş şarkılarla doluydular. Kader ortaklarımın sezmediklerini sandığım şeyi ben daha o zaman sezdim : Bu kahvaltı da sınavın bir parçası idi ve vücuduna değerli gıdalar ikmal ettiğini gayet iyi idrak etmiş bir insanın salt bilinciyle gayret ve azimle çığnemeye başladım. Başka zaman bana

bu dünyada hiçbir gücün yaptıramayacağı şeyi yaptım : Aç karnına portakal suyu içtim, kahveyi ve yumurtayı bıraktım, tostun büyük bölümünü de; ayağa kalktım ve işe gebe bir tavırla kantinde bir aşağı bir yukarı talim etmeye başladım.

Böylece de zevkli masalarında soru kitapçıklarının hazır beklediği sınav salonuna ilk alınan ben oldum. Duvarlar, iç dekorasyon tutkunlarının «harika» kelimesini hemen dillerinin ucuna getiren bir yeşile boyanmıştı. Ortaklıkta kimse yoktu ama ben gözetlendiğimden çok emin olduğum için gözetlenmediğini sanan işe gebe biri gibi davranmaya başladım hemen : Sabırsızca dolma kalemimi çantamdan çıkardım, kapağını açtım, ilk masaya oturdum ve tıpkı lokantada hesap pusulasına sarılan huysuz biri gibi soru kitapçığını sabırsızca önüme çektim.

Birinci soru : İnsanın sadece iki kolu, iki bacağı, iki gözü ve iki kulağı olmasını doğru buluyor musunuz?

İşte burda düşünme alışkanlığımın mükafatını gördüm ilk defa ve tereddüt etmeden şöyle yazdım : «Dört kol, dört bacak ve dört kulak bile içimdeki iş yapma dürtüsüne kafi gelmezdi. İnsanın donatımı üzüntü verici».

İkinci soru : Aynı anda kaç telefona cevap verebilirsiniz?

Buna verdiğim cevap da birinci dereceden bir denklem çözümü kadar basitti. «Yedi telefon bile olsa», diye yazdım, «sabırsızlanırım, dokuzuyla kendimi tam manasıyla rahatlatmış hissederim».

Üçüncü soru : Mesaiden sonra ne yaparsınız?

Cevabım : «Benim için artık mesai bitimi diye bir şey yok onbeşinci yaşgünümde bu kavramı lugatımdan çıkardım, zira önce iş gelir».

İşe alındım. Gerçekten de dokuz telefon bile bana az geliyordu. Ahizenin ağızlığına «hemen davranın!» veya «bir şeyler yapın! - Bir şeyler olmalı - Bir şeyler olacak - Bir şeyler oldu - Bir şeyler olmalıydı» diye sesleniyordum. Tabii çoğunlukla - çünkü ortam bunu gerektiriyor gibi geliyordu bana - emir kipini kullanıyordum.

Kantinde sessiz bir neşe içinde bol vitaminli yemekler yediğimiz öğle tatilleri gerçekten ilginçti. Wunsiedel'in fabrikası, aksiyon yanı güçlü şahsiyetlerin de yapmaktan hoşlandığı gibi hayat hikâyelerini anlatmaya can atan insandan geçilmiyordu. Hayat hikâyeleri onlara hayatlarından daha önemli gelir, bir düğmeye basmak yeter, hemen şerefle «kusmaya» başlarlar.

Wunsiedel'in vekili Broschek adında, öğrenciliğinde yedi çocuğu ve felçli karısını gece çalışarak beslemiş, dört ticaret temsilciliğini birden başarıyla yürütmüş ve bütün bunların yanı sıra iki yıl içinde iki devlet imtihanını dereceyle kazanmış olduğu için belli bir üne ulaşmış bir adamdı. Gazeteciler kendisine «peki, ne zaman fırsat bulup da uyuyorsunuz, Broschek?» diye sorduklarında, «uyumak günahtır» cevabını vermişti.

Wunsiedel'in sekreteri felçli bir koca ve dört çocuğu örgü örerek geçindirmiş, aynı zamanda psikoloji ve coğrafya dallarında doktora yapmış, kurt köpekleri yetiştirmiş ve gece kulüplerinde şarkıcı olarak Vamp adıyla üne kavuşmuş bir hanımdı.

Wunsiedel'in kendisi ise sabah daha gözünü açar açmaz iş yapmaya kararlı olan insanlardandı. Bunlar bornozlarının kuşağını düğümlerken bir yandan da «iş yapmalıyım» diye düşünürler. «İş yapmalıyım» derler tıraş olurken ve tıraş makinelerinden akıttıkları tıraşköpüklü sakallarına zafer heyecanıyla bakarlar: Bu kıl parçaları onların girişim heveslerinin ilk

kurbanlarıdır. Mahrem işler bile böyle insanları hoşnut kılar : şakır şakır sular akar, kâğıt tüketilir. Bir şeyler olmuştur. Ekmek yenir, yumurtanın tepesi kırılır.

En basit iş bile Wunsiedel'de bir faaliyet gibi görünüyordu; şapkasını giyişi, enerjiden sarsılarak paltosunu düğmele-yişi, karısına verdiği öpücük, hepsi iştî.

Bürosuna girince sekreterine selam olarak «bir şeyler yapılmalı!» diye seslenirdi. O da ona neşeyle «bir şeyler yapılacak» derdi. Ondan sonra Wunsiedel şube şube dolaşır, neşeli bir şekilde : «Bir şeyler yapılsın» diye seslenir, onlar da ona «bir şeyler yapılacak!» diye karşılık verirlerdi. Odama girdiğimde ben de ona güler yüzle «bir şeyler yapılacak» diye seslenirdim.

Bir hafta zarfında kullandığım telefon sayısını onbire, ikinci hafta onüç çıkarmış ve sabahları tramvayda yeni emirler keşfetmek veya yapılmak eyleminden çeşitli zamanlar, şahıslar ve kipler temrin etmekten hoşlanır olmuştum; çok güzel bulduğum için iki gün boyunca hep «bir şeyler yapılması gerekmeliydi» diye tekrarlardım. Ondan sonraki iki gün de «bu yapılmamalıydı» cümlesini.

Gerçekten bir şey olduğu zaman kendimi sahiden rahatlamış hissetmeye başladım. Bir salı sabahı - daha doğru dü-rüst işe başlamamıştım - Wunsiedel hızla odama girdi ve «bir şeyler yapılmalı!» sını tekrarlardı. Ama yüzündeki gariplik canlı ve neşeli bir şekilde «bir şeyler yapılacak!» şeklinde cevap vermemi engelledi. Herhalde çok uzun süre tereddüt etmiş olmalıydım, zira aslında pek ender bağırın Wunsiedel yüzüme şöyle kükredi : «Cevap versenize! Talimata uygun olarak cevap verin!» Bense «ben kötü bir çocuğum» demeye zorlanan bir çocuk gibi alçak sesle ve direnerek cevap verdim. Ancak büyük bir gayret sarfederek «bir şeyler yapılacak!» cümlesini ağzımdan çıkardım ve söyler söylemez de gerçekten bir şey oldu :

Wunsiedel yere düştü, bir tarafına yuvarlandı ve açık kapının önünde çaprazlamasına kalakaldı. Ne olduğunu anlamıştım, masamın etrafını dolaşıp yerde yatanın yanına gittiğimde haklı olduğum ortaya çıktı : Wunsiedel ölmüştü.

Başımı sallayarak Wunsiedel'in üstünden atladım, ağır ağır koridoru geçip Broschek'in odasına gittim ve kapıyı çalmadan içeri girdim. Broschek masasında oturmuş, ellerinde birer telefon ahizesi, ağızda bir deftere notlar aldığı tükenmez kalem vardı, çıplak ayaklarıyla da masanın altındaki örgü makinesini idare ediyordu. Bu şekilde ailesinin giyimini temine gayret ediyordu. «Bir şey oldu», dedim yavaşça. Broschek kalemi ağızından fırlattı, ahizeleri ellerinden bıraktı, ayak parmaklarını tereddütle örgü makinesinden çekti.

«Ne oldu ki?» diye sordu.

«Bay Wunsiedel öldü», dedim.

«İmkânsız» diye cevap verdi Broschek.

«Gerçek bu», dedim, «gelin görün!»

«Hayır» dedi Broschek, «bu imkânsız», ama terliklerini ayağına geçirip koridora çıktı ve beni takip etti.

«Hayır» dedi, biz Wunsiedel'in cesedinin yanına ulaştığımızda, «hayır, hayır!» Ona karşı gelmedim. Wunsiedel'i itinayla sırt üstü çevirdim, gözlerini kapadım ve derin düşünceler içinde onu seyre koyuldum. Ona karşı neredeyse şevkat duyuyordum ve birden ondan hiç nefret etmemiş olduğumu anladım. Oyun arkadaşlarının açıklamaları ne kadar ikna edici olursa olsun inatla Noel Baba kavramına inanmaya son vermemek çabasındaki çocukların yüzlerindeki benzer bir ifade vardı yüzünde.

«Hayır» diyordu Broschek, «hayır».

«Bir şeyler yapmalı» dedim Broschek'e yavaşça.

«Evet», dedi Broschek, «bir şeyler yapmalı».

Bir şeyler yapıldı : Wunsiedel defnedildi, bense tabutun arkasında yapma güllerden yapılmış çelengi taşımakla görevlendirildim, çünkü bana yalnızca düşünme ve boş durma yeteneği değil ayrıca siyah elbiselere fevkalade yakışan bir endam ve çehre ihsan edilmiştir. Anlaşılan - elimde suni güllerden yapılmış çelenkle Wunsiedel'in tabutunun arkasından giderken - çok muhteşem bir tablo sergilemişim. Nezih bir defin müessesesinden profesyonel ağlayıcı olarak çalışma teklifi aldım. «Siz doğuştan ağlayıcısınız» dedi müessesenin müdürü, «kıyafetinizi bir vereceğiz. Yüzünüz, çok uygun!»

Broschek'e, orada kendimi yeterince dolu hissetmediğimi, onüç telefona rağmen yeteneklerimin bir kısmından istifade edilemediği duygusuna kapıldığımı öne sürerek oradan ayrılacağımı bildirdim. İlk profesyonel defin törenim bittiğinde gerçeği anladım : Sen buraya aitsin, senin yerin burası.

Pek az itibar edilen bir parça olan Hendel'in Largo'su çalarken ben de derin düşünceler içinde, elimde mütevazı bir demetle kilisenin tören salonunda tabutun arkasında dikiliyordum. Mezarlık kahvesinin müdavimiyim, meslek icabı boy göstermeler arasındaki boş zamanlarımı orada geçiriyorum. Bazen görevlendirilmeden de bazı tabutların arkasından gidiyor, kendi cebimden ödeyerek bir demet çiçek alıyor, bir yersiz yurtsuzun tabutunun arkasından giden sosyal yardım memurlarının arasına katılıyorum. Arada sırada Wunsiedel'in mezarını da ziyaret ediyorum. Çünkü netice olarak, tefekküre dalmanın tam aranılan şey olduğu, boş durmanın ise görev addedildiği bir meslek olan gerçek işimi keşfetmemi ona borçluyum.

Wunsiedel'in fabrikasında imal edilen mallarla hiç ilgilenmemiş olduğumu ise çok sonra farkettim. Galiba sabun idi.

BAŞKENT GAZETESİ GÜNLÜĞÜ

Pazartesi :

Maalesef dışarı çıkamayacak ya da birini ziyaret edemeyecek kadar geç ulaştım buraya; otele vardığımda saat 23.30 idi ve yorgundum. Bu yüzden hayat fışkıran, kaynayan, coşan, neredeyse taşıyacak hissi veren caddeyi seyretmekten başka bir şey kalmıyordu bana; orada henüz keşfedilmemiş nice enerjiler var. Başkent daha olması gereken seviyeye gelmemiş. Bir puro içtim, kendimi büsbütün bu büyüleyici akıma terkettim, İnn'e telefon edip etmemekte tereddüt ettim, sonunda iç çekerek teslim oldum ve önemli konumu bir kere daha incelemeye koyuldum. Geceyarısına doğru yattım : Burada uyumak bana daima zor gelir. Bu şehir uyku düşmanı.

Gece kaydedilmiş not :

Garip, çok garip bir rüya : Bir anıtlar ormanından geçtim; düzgün sıralar; küçük meydanlara zarif parklar yapılmış, ortalarına birer anıt dikilmişti; anıtlar hep aynıydı : Yüzlerce, hayır binlerce : Rahatta duran, yumuşak çizmelerinin kırmalarının biçiminden subay olduğu aşikâr bir adam. Ama bu heykellerin hepsinde göğüsler, yüzler ve kaideler birer örtü ile kapatılmıştı - birden tüm heykellerin örtüleri aynı anda açıldı ve ben, aslında hiç de o kadar şaşırmadan o kaidelerin üstündeki kişinin ben olduğumu farkettim; kaidenin üstünde hareket ediyor, gü-lümsüyordum ve kaidenin örtüsü düşerken de binlerce defa ismimi okudum : Erich von Machorka-Muff. Güldüm ve gülüş ağzımda bin defa yankılandı.

Salı : Derin bir mutluluğa gömülerek tekrar uyudum, zinde bir şekilde uyandım ve gülerek aynada kendimi incele-

dim : Böyle rüyalar ancak başkentte görülür. Daha tıraş olurken İnn'den ilk telefon geldi. (Yeni asillerden ama köklü bir aileden gelen eski dostum İnniga von Zaster-Pehnunz'a İnn derim. Gerçi Wilhelm İnniga'nın babası Ernst von Zaster'e saltanatı terkinden ancak iki gün önce asalet unvanı vermişti. Ama İnn'i aynı derecede kıymetli biri olarak görmekte tereddüt etmiyorum). İnn telefonda - her zamanki gibi - tatlıydı, biraz dedikodu ettikten sonra kendi tarzında bana başkente gelme sebebim olan projenin en iyi şekilde gerçekleşeceğini ima etti. «Bugün olgunlaşıyor», dedi yavaşça, sonra da, küçük bir aradan sonra : «Bebek bugün vaftiz ediliyor». Dayanamayıp soru sordum korkusuyla telefonu hemen kapattı. Düşünceler içinde kahvaltılık salonuna indim : Acaba temel atmaya mı kastetmişti? Benim gerçekten keskin asker kafam İnn'in şifresini çözemedi. Kahvaltılık salonu yine o etkileyici çehrelerle dolu, çoğunluğu safkan : Âdetim olduğu üzere kimden nerede yararlanılabileceğini düşünerek zaman geçirdim, daha yumurtam soyulmadan iki kurmay subayı ile bir Tümen Komutanlığını en uygun şekilde doldurdum, sadece Kurmay Başkanlığı için adaylar kalmıştı; bunlar benim gibi eski bir insan sarrafının sahip olduğu plan oyunlarıdır. Rüya aklıma gelince keyfim arttı : İnsanın bizzat kendisini gördüğü bir heykel ormanında dolaşmak tuhaf bir şey. Tuhaf. Acaba psikologlar gerçekten insan benliğinin tüm derinliklerini keşfettiler mi?

Büyük salona geçip bir kahve getirttim. Bir puro yakıp gülümseyerek saate baktım : Saat 9.56 idi, -acaba Heffling dakik olacak mıydı? 6 yıldır onu görmemiştim. Gerçi arada sırada yazışmıştık (ekipteki astlarla yapılan o mutlak kart alışverişi).

Gerçekten de kendimi Heffling'in dakikliğinden ürperirken yakaladım; dediğim gibi her şeyi bir şeyin alameti olarak görmeye eğilimim vardır : Heffling'in dakikliği benim için emir - komuta zincirinin dakikliği demek oldu. Duygulanarak eski tümen komutanım Velk von Schnomm'un sık sık söylediği

şu sözü düşündüm : «Macho, siz bir idealistsiniz ve öyle de kalacaksınız.» (Schnomm'un mezarı için mezar süsleme abone ücretini tazele!) Ben bir idealist miyim? Heffling'in sesi beni kendime getirene kadar derinlere daldım : Önce saate baktım : onu iki geciyor. (Bu kadarcık üstünlük hakkını hep ona bırakmışımdır) -sonra ona döndüm : Oğlan öyle semirmiş ki boynunun etrafı yağ bağlamış, saçları seyrelmiş ama gözlerinde hâlâ o erkeksi parıltı ve «emrinizdeyim albayım» deyişi hâlâ eski günlerdeki gibi. «Heffling!» diye bağırdım, omuzuna vurdum ve ona bira ısmarladım. Garsonun tepsisinden içkiyi alırken hazırola geçti; kolundan çektim, köşeye götürdüm ve hemen hatıralara daldık : «Vaktiyle Schwichi - Schwaloche'da, hatırlıyorsunuzuz, dokuzuncu...? «Halkın uyanık zekâsının moda olan önemsiz şeylerden ne kadar az etkilendiğini görmek insanı memnun ediyor; o zaman da çuha paltolu babayanilik, içten gelen erkek gülüşü ve esaslı bir müstehcen fıkraya heveslenmek kendini gösteriveriyor hâlâ. Heffling bana o bayatlamış konuların birkaç çeşitlemesini fısıldarken ben Murcks - Maloche'nin - kararlaştırıldığı gibi, bana laf atmadan - büyük salona girdiğini ve restoranın arka bölmelerinde gözden kaybolduğunu gözlemledim. Kol saatime bir göz atarak Heffling'e acelem olduğunu hissettirdim ve o da sade vatandaşın sağlıklı inceliğiyle hemen gitmesi gerektiğini kavradı. «Bir gün bize buyurun Albayım, karım memnun olur». Kahkahalarla gülerек birlikte kapıcı kulübesine kadar gittik ve ben Heffling'e onu ziyaret edeceğime dair söz verdim. Belki de karısıyla küçük bir macera başlardı yavaş yavaş; canım arada sırada aşağı sınıfların koyu cinselliğini canım çekiyor ve Aşk tanrıçasının belinde hangi aşk okunu hazırda tuttuğu bilinir mi? Murcks'un yanına oturdum, bir içki istedim ve garson gittikten sonra kendime has dobralıkla : «Hadi, başla, sahiden iş oraya kadar vardı mı?» dedim. «Evet, başardık» elini benimkinin üstüne koydu, «öyle memnunum ki, öyle memnunum ki Macho» diye fısıldadı.

«Ben de seviniyorum», dedim sıcacık, «gençlik rüyalarım-
dan birinin gerçekleştiğine. Hem de bunun bir demokraside
oluşuna».

«Parlamentonun çoğunluğunun bizim tarafımızda olduğu
bir demokrasi bir diktatörlükten çok daha üstündür».

Ayağa kalkma ihtiyacı duydum; kendimi iyi hissediyor-
dum; tarihi anlar beni her zaman etkiler. «Murcks», dedim hıç-
kırıklara boğulmuş bir sesle, «yani gerçekten doğru mu?»

«Doğru, Macho» dedi.

«O duruyor?»

«Duruyor... Bugün açış konuşmasını yapacaksın. İlk dö-
nem, çağrıldı bile. Proje resmen beyan edilene kadar üyeler
otellere yerleştirildi».

«Millet - millet bunu yutacak mı?»

«Bunu yutacak - o her şeyi yutar» dedi Murcks.

«Murcks, ayağa kalk» dedim. «İçelim, bu binanın hizmet
edeceği ruha içelim : Askeri hatıraların ruhuna!»

Tokuşturduk ve içtik.

*
**

Öğleden evvel daha başka ciddi girişimlerde bulunamaya-
cak kadar etkilenmiştim; huzursuz bir şekilde odama gittim,
oradan salona, Murcks bakanlığa hareket ettikten sonra da bu
büyülü şehirde dolaşmaya başladım. Sivil giyinmiş olmama rağ-
men arkamda, yanımda hep bir kılıç taşıyormuşum duygusuna
kapıldım; aslında yalnızca üniformalı iken mümkün olan duy-
gular vardır. Inn'le başbaşa geçirilecek güzel saatlerin sabırsız-
lığıyla dolu, planımın gerçekleşmesinden emin olmanın verdiği
hazla âdeta uçarak şehirde öyle dolaşırken tekrar Schnomm'un
bir sözünü hatırlamam için herşey hazırды : «Macho - Macho»
derdi hep, «başınız hep bulutlarda». Bunu o, vaktiyle benim
alayımda ancak 18 adam varken ve de ben bu adamların dördü-

nü isyan sebebiyle kurşuna dizdirdiğim zaman söylemişti. Bugünün şerefine kendime istasyonun yakınlarında bir aperiatif ısmarladım, birkaç gazete karıştırdım, savunma politikasına ilişkin birkaç baş makaleyi gözden geçirdim ve Schnomm - yaşıyor olsaydı - bu makaleleri okuyunca acaba ne derdi diye kendi kendime düşünmeye çalıştım. «Bu Hıristiyanlar» derdi, «bu Hıristiyanlar - onlardan böyle bir şeyi kim beklerdi!»

Nihayet otele gitme ve İnn'le olan randevum için kıyafet değiştirme zamanı gelmişti : Onun korna sinyali - bir Beethoven motifi - pencereden dışarı bakmama sebep oldu : Limon sarısı arabasından bana el sallıyordu; limon sarısı saçlar, limon sarısı elbise, siyah eldivenler. Ona elimle bir öpücük gönderdikten sonra iç çekerek aynaya gittim, kravatımı bağladım ve merdivenleri inmeye başladım; benim için uygun bir eş olurdu, ama yedi defa boşanmış olduğundan evlilik deneyimine şüpheyle bakan biridir; ayrıca dünya görüşlerimiz, aramızda uçurumlar yaratıyor : O koyu bir Protestan, bense koyu bir Katolik aileden gelmeyip - buna rağmen rakamlar sembolik olarak bizi birbirimize bağlıyor : O nasıl yedi kere boşandıysa ben de yedi kere yaralandım.İnn! Ancak, caddede öpülmeye daha öyle pek alışmış değilim...

Saat 16.17'ye doğru İnn beni uyandırdı : Demli bir çay ve kurabiyeler hazırды. Birlikte bir kere daha anısına ev vakfetmeyi tasarladığımız unutulmaz mareşal Hüranger -Hiss hakkındaki malzemeyi hızla gözden geçirdik.

Daha kolum İnn'in omuzunda, verdiği aşk armağanının anısında kendimi kaybetmiş durumda Hüranger hakkındaki dosyaları incelerken marş müziği duydum; birden hüzünlendim, çünkü bugünün bütün diğer manevî olayları gibi bu müziği de sivil olarak yaşamak bana son derece zor geliyordu.

Marş müziği ve İnn'in yakınlığı beni dosya incelemekten alıkoydu; ama İnn yapacağım konuşma için gereken bilgiyi söz-

l  olarak bana aktarmıştı. İnn bana ikinci  ayı koyarken kapı  alındı; birden endişeye kapıldım ama İnn rahatlatıcı bir şekilde gülümsedi. «Yüksek bir misafir», dedi antreden döndüğünde, «burada ağırlayamayacağımız bir misafir». Anlamlı bir gülümsemeyle henüz o şahane ilişkinin dağınıklığı içinde bulunan eşelenmiş yatağı gösteriyordu. «Gel», dedi. Kalktım, biraz halsizce onu izledim ve kendimi onun salonunda savunma bakanının karşısında bulunca iyice şaşaladım. Adamın düpedüz ruhsuz yüzü ışıldıyordu. «General von Machorka-Muf», dedi neşeli bir tonda, «başkente hoşgeldiniz!» Kulaklarıma inanamıyordum. Bakan bana bıyık altından gülerek tayin belgemi uzattı. O anı hatırladığımda şimdi bana o zaman sanki bir an sallanmış ve gözyaşlarımı zor zaptetmişim gibi geliyor; ama içimde gerçekten neler olduğunu pek bilemiyorum; sadece ağızımdan şu sözlerin döküldüğünü hatırlıyorum : «Fakat sayın bakan - üniforma - törenin başlamasından yarım saat evvel. . . » Bıyık altından gülerek - ah, bu adamın o mükemmel açık yürekliliği! - İnn'e doğru baktı, İnn ona anlamlı anlamlı gülümseyerek karşılık verdi, odanın bir köşesini bölen  i ekli perdeyi çekti ve işte orada asılıydı, benim  niformam, madalyalarla süslü. . . Hadiseler, yaşantılar öylesine üstüste geliyordu ki geriye baktığımda onların nasıl cereyan ettiklerini ancak kısa kelimelerle not edebiliyorum :

Bakanı bir yudum birayla serinletirken ben İnn'in odasında üstümü değiştirdim.

İlk defa gördüğüm arsaya gidiş; üzerinde en çok sevdiğim projemin gerçekleşeceği bu arazinin görünüşü beni fevkalade etkiledi : İçinde binbaşılıktan itibaren her eski askerin yer alacağı Askeri Hatıralar Akademisi; arkadaşlarıyla konuşmak, bakanlığın harp tarihi şubesiyle ortaklaşa çalışmak suretiyle hatıraları sergilenecek; altı haftalık bir kursun yeteceğini düşünüyorum, ama parlamento üç aylık bir kurs için gereken her şeyi seferber etmeye bile hazır. Ben bir de hatıralardan bizar olmuş

arkadaşların dinlenme saatlerini renklendirebilmek amacıyla halk tabakasından birkaç sağlıklı kızı ek binaya yerleştirmeyi düşündüm. Uygun kitabeleri bulmak için çok çaba sarfettim. Ana binanın üstüne yıldızlı harflerle şunlar yazılacak : MEMORIA DEXTERA EST; buna karşılık içinde havuzların da bulunduğu kızlar binasında da : BALNEUMET AMOR MARTIS DECOR. Lakin dönüş yolculuğunda bakan bana planımın bu bölümünden şimdilik söz etmememi ima etti; - bıyık altından gülererek söylediğine göre - liberalleşme konusunda bir eksiklikten yakınılamayacağı halde, Hristiyan grup arkadaşlarının muhalefet etmelerinden - belki de hakkı var - çekiniyordu.

Arazi çepeçevre bayraklarla donanmıştı, ben bakanın yanında tiribüne doğru yürürken bando «Benim Bir Arkadaşım Vardı» yı çalıyordu. Bakan her zamanki alçak gönüllülüğüyle söz almayı reddettiğinden ben hemen kürsüye çıktım, önce gelmiş olan arkadaşların diziliş sırasını gözden geçirdim ve Inn'in göz kırpmasıyla harekete geçerek konuşmaya başladım :

«Sayın bakan, arkadaşlar! Hürlanger - Hiss - Askeri Hatıralar Akademisi adını taşıyacak olan bu binanın kendini savunmasına gerek yok. Ama, savunulması gereken bir şey varsa o da uzun süre bana kalırsa bugüne kadar - yerilen Hürlanger - Hiss adıdır. Bu isme hangi lekenin sürüldüğünü siz hepiniz biliyorsunuz : Mareşal Emil von Hürlanger - Hiss'in ordusu Schwichi - Schwaloche'den çekilmek zorunda kaldığında, Hürlanger - Hiss sadece 8500 zayıf gösterebildi. Tapir'in - bildiğiniz gibi kendi aramızda konuşurken Hitler'e böyle derdik - tecrübeli geri çekilme mütehassıslarının hesaplarına göre onun ordusunun böyle bir kahramanlıkta 12300 kişi kaybetmiş olması gerekiyordu. Sayın bakan ve arkadaşlarım, sizler de biliyorsunuz, Hürlanger - Hiss ne hakaretlere maruz kalmıştı : Biarritz'e sürgün edildi ve orada da ıstakoz zehirlenmesinden öldü. Yıllarca - toplam 14 yıl - bu zillet onun adında kaldı. Hürlanger'in ordusu hakkındaki bütün malumat Tapir'in yamaklarının eline

geçti, daha sonra da müttefiklerinin eline, ama bugün, bugün», diye bağırdım ve aşağıdaki sözleri yeterince vurgulayabilmek için biraz durdum - «bugün, saygıdeğer mareşalimizin ordusunun Schichi - Schwaloche'deki zayıtının toplam olarak 14.700 - tekrar ediyorum 14.700 insan - olduğu ispatlanmış olarak kabul edilebilir ve ben elimdeki belgeleri kamuoyuna sunmaya hazırım; bununla ispat edilmiş oluyor ki ordusu emsalsiz bir cesaretle savaşmıştır ve onun adı yeniden aklanmıştır».

Kulakları sağır eden alkışlara maruz kalıp tevazuyla tezahüratı kendimden bakana yöneltirken arkadaşların yüzlerini okuma, onların da verdiğim bilgiden şaşırmış olduklarını görme fırsatı buldum; İnn araştırmalarını ne kadar da mahirce yürütmüş meğer!

«Doğuda Şafağın Söküşünü Görüyor musun» marşının namerleri arasında duvarcının elinden malayı ve taşı aldım ve Hür-langer - Hiss'in bir fotoğrafıyla, apoletlerinden birini taşıyan temel taşınu duvara ördüm.

Bölüğün başında, araziden İnn'in ailesinin akademi bitene kadar emrimize tahsis ettiği Zum goldenen Zaster adlı villaya yürüdüm. Burada eğlenceye geçilmeden önce birer sert içki alındı, bakanın teşekkür konuşması oldu, bir şansölye telgrafı okundu.

Eğlence bölümü 7 eski generalin çaldığı 7 trampetli bir konserle açıldı; musikide hırslı bir yüzbaşı olan bestecisinin izniyle bu şarkının Hür-langer - Hiss - 7 enstrümanlı hatıra şarkısı olarak anılacağı ilan edildi. Eğlence bölümü tam bir başarı idi: Şarkılar söylendi, fıkralar anlatıldı, kardeşlik bağları kuruldu, her türlü çekişme maziye gömüldü.

Çarşamba :

İbadet törenine hazırlanmak için tam bir saat zamanımız kaldı; sonra saat 7.30'a doğru normal adımla katedrale doğru

yola koyulduk. İnn kilisede benim yanımda durdu ve kulağıma bir albayın onun ikinci, bir yarbayın beşinci ve bir yüzbaşının da altıncı kocası olduğunu teşhis ettiğini fısıldaması beni keyiflendirdi : «Ve senin sekizincin de», diye fısıldadım ona, «bir general olacak» kararımı vermiştim; İnn kızardı; ibadetten sonra onu, töreni yürüten piskoposa takdim etmek için kilisenin yönetim kurulu odasına götürmeme itiraz etmedi. Biz kilisenin kuralları ile ilgili durumu konuştuktan sonra «gerçekten, dostum», dedi beriki «önceki nikâhlarınızdan hiçbirini kilisede kıyılmadığı için sayın general von Machorka - Muff ile yapacağınız evliliği kilisede yapmanıza hiçbir engel yok».

Başbaşa yaptığımız kahvaltı bu tür kehanetlerle neşe içinde geçti; İnn, yeni, bana yabancı bir neşe içindeydi» kendimi hep böyle hissederim» dedi, «gelin olunca». Şampanya ısmarladım.

Önce bir süre gizli tutmaya karar verdiğimiz nişanımızı biraz olsun kutlamak için İnn'in bizi yemeğe davet eden ve **Zechine'lerden** olan kuzenine Petersberg'e gittik.

İnn'in kuzeni tatlı bir hanımdı. Öğleden sonra ve akşam tamamen aşka ayrılmıştı, gece uykuya.

Perşembe :

Tekrar burada oturduğuma ve burada çalıştığıma henüz daha tam anlamıyla alışabilmiş değilim; inanılmayacak bir şey! Sabah ilk bildirimi sunacağım : «Hatıranın tarihi misyonu»

Öğle vakti kafam kızdı. Murcks - Maloche bakanın emri ile beni Zum goldenen Zaster villasında ziyaret etti ve beni muhalefetin bizim akademi projesi hakkında verdiği nahos beyanatından haberdar etti.

«Muhalefet mi» diye sordum, «nedir bu?» Murcks beni aydınlattı. bütün hayallerim suya düştü. «şimdi ne olacak?» diye sordum sabırsızlıkla, «çoğunluğa sahip miyiz, değil miyiz?» \

«Çoğunluk bizde» dedi Murcks.

«Tamam öyleyse», dedim. Muhalefet - hiç hoşuma gitmeyen acayip bir laf; bu laf bana ister istemez geçmişte kaldığına inandığım devirleri hatırlatıyor.

Çay içerken derdimi anlattığım Inn beni teselli etti.

«Erich» dedi ve o küçük elini koluma koydu, «bizim ailemize şimdiye kadar hiç kimse karşı koyamadı».

ÇÖPE ATICI

Birkaç haftadan beri bana mesleğimi sormaya kalkacak insanlarla ilişki kurmamaya çalışıyorum; eğer yaptığım işi gerçekten söyleyecek olsam çağımızın insanını ürkütecek bir kelime kullanmak zorunda kalacağım. Bu yüzden itiraflarımı dolaylı yolla kâğıda dökmeyi tercih ediyorum.

Daha birkaç hafta öncesine kadar her zaman sözlü bir itirafa hazır sayılırdım; nerdeyse kendimi buna zorluyordum, kendime kaşif, özel bilgin, zorunlu hallerde üniversite öğrencisi diyordum başlayan sarhoşluğun coşkusuyla, keşfedilmemiş dâhi. Lime lime olmuş bir gömlek yakasının saçtığı şöhretle büyük bir zevk içinde güneşleniyordum, margarin, nohut kahvesi ve kötü tütünün paltomun ceplerinde kayboluşunu seyreden vesveseli tüccarların korka korka verdikleri bu veresiye malları tafralanarak kabul ediyordum; pasaklılık atmosferinde yıkanıyor, kahvaltıda, öğle ve akşam yemeklerinde bohem yaşamının süzme balını yudumluyordum : Topluma uymamanın verdiği o derin haz.

Ama birkaç haftadan beri her sabah saat 7.30'a doğru Roon caddesinin köşesinden tramvaya biniyor, herkes gibi saygıyla haftalık abonman kartımı biletçiye gösteriyorum, sırtımda gri kruvaze ceket, yeşil gömlek, yeşile çalan gravatın, elimde basık, alüminyum bir kutu içinde sabah kahvaltısında yiyeceğim ekmek, boru gibi kıvrılmış sabah gazetesi. Düşünmeye son vermeyi başarmış bir şehirli görünümü arz ediyorum. Üçüncü duktan sonra yerimi yaşlı bayan işçilerden birine takdim etmek için ayağa kalkıyorum. Oturduğum yeri içtimai dayanışma uğruna feda edince ayakta dikilerek gazetemi okumaya devam

ediyor, ara sıra sabah kızgınlığı hemşerilere haksızlık ettiğinde arabuluculuk edercesine sesimi yükseltiyorum; en basit politik ve tarihi yanlışları (benimle birlikte seyahat edenlere güney Afrika ve A. B. D. arasında tabii ki kesin bir farkın mevcut olduğunu açıklamak gibi) düzeltiyordum; biri ağzına bir sigara sokar sokmaz çakmağımı tedbirli bir şekilde burnunun altına sokuyor, küçük ama güvenilir alevle sabah sigarasını yakıyordum. Böylelikle henüz «iyi terbiye almış» denebilecek kadar genç olan iyi görünümlü bir şehirli imajını tamamlamış oluyorum.

Besbelli faaliyetime ilişkin sorulara mani olacak olan maskeyi oturtmayı pek güzel başardım. Çünkü herhalde, kahve, çay, baharat gibi güzel kokan ve iyi paketlenmiş şeylerin veya ziynet, saat gibi göze hoş görünen küçük, değerli şeylerin ticaretini yapan, mesleğini eski modaya göre döşenmiş, duvarlarında tüccar dedelerinin resimleri asılı, hoş bir büroda icra eden; saat 10'a doğru eşine telefon eden, heyecansız sesine aşk ve ihtimam kokan müşvik bir ton vermeyi başaran kültürlü bir adam sayıyorum. O mutat espirilere katıldığım, belediyenin mülkiye memurunun her sabah Schlieffen ⁽¹⁾ caddesine gelince tramvayın içinde «sol kanadımı kuvvetlendirin!» (sağ mıydı acaba?) diye böğürdüğünde gülmekten kaçınmadığım, ne günün olayları ne de toto sonuçları hakkındaki yorumlarımı sakınmadığımı içindir ki el'bise kumaşımın kalitesinin de ispatladığı gibi, gerçi hali vakti iyi de olsa ruhu demokrasinin temeline kök salmış biri olarak kabul ediliyorum. Dürüstlük havası beni tıpkı cam tabutun Pamuk Prensesi sarışı gibi kuşatıyor.

Öne geçmekte olan bir kamyon tramvayın penceresini bir an için kapatsa yüzümün aldığı ifadeyi kontrol ediyorum : Çok düşündürücü hatta acıklı bir şey değil mi bu? Gayretle derin

(1) Schlieffen : 1. Dünya Savaşında Fransa'ya karşı hazırladığı fakat uygulamadığı saldırı planıyla ünlü bir generalin ismi.

ve ciddi düşünceden arta kalanları ortadan kaldırıyor, yüzüme olması gereken ifadeyi vermeye çalışıyorum: Ne mesafeli, ne senli benli ne sathi ne de derin.

Bana öyle geliyor ki kamufajım başarılı oldu; çünkü Mar-rien meydanında inip de çok sayıda hoş, eski moda döşenmiş yazıhanelerin, noterlerin ve gizli büroların bulunduğu şehir merkezinin kargaşasında kendimi kaybettüğimde, hiç kimse 350 insana ekmek vermek ve 400.000 kişinin hayatını sigortalamak- la övünmeye hak kazanmış Ubia adlı kuruluşun bulunduğu bi- naya arkadaki bir girişten yararlanarak girdiğimi farketmiyor. Odacı beni erzakların binaya sokulduğu girişte karşılıyor, ba- na gülümsüyor, onun önünden geçiyor, aşağıya kilere iniyor ve saat 8.30'da memurlar bürolarına akın ettiklerinde bitmiş ol- ması gereken faaliyetime başlıyorum. Bu itibarlı firmanın bod- rumunda her sabah 8.00 ila 8.30 arasında yaptığım iş yalnızca imha etmeye yarıyor. Çöpe atıyorum.

Mesleğimi icat etmek, onu itibarlı, akla yatkın bir meslek haline getirebilmek için yıllarımı verdim; ilmi incelemeler yaz- dım; çizdiğim grafikler dairemin duvarlarını kaplıyordu - hâlâ da öyle. Yıllarca «x» eksenlerinden «y» eksenlerine tırmandım. Teoriler içinde eridim. Formüllerin buz gibi sarhoşluğunu tat- tım. Lakin, mesleğimi icra etmeye başladığımdan, teorilerimin gerçekleştiğini gördükten bu yana stratejinin tepelerinden tak- dığın düzlüklerine inmek zorunda kalan bir generalin hissedebileceği kedere boğuldum.

Çalışma yerime giriyor, ceketimi gri renkli bir iş önlüğü- le değiştiriyor ve çarçabuk işe koyuluyorum. Kapıcının sabahın ilk saatlerinde merkez postahanesine gidip aldığı çuvalları açı- yor, çalışma masamın sağ ve sol üstünde duvarda asılı bulunan ve benim çizdiğim projeye göre imal edilmiş olan tahta tekne- lere boşaltıyorum. Bu yüzden tıpkı bir yüzücü gibi ellerimi uza- tıp hızla postayı ayırmam yetiyor. Önce matbu olanları mek-

tuplardan ayırıyorum, pula bir göz atmak yetiyor bu çetin iş için. Posta ücretleri hakkındaki bilgim bu işte beni çelişkili düşüncelere kapılmaktan kurtarıyordu. Yıllardır süregelen deneylerin sağladığı temrinle bu işi yarım saat içinde bitiriyordum, saat 8.30 oluyordu : Başımın üstünde akın akın bürolarına gelen memurların adımlarını duyuyorum. Zile basarak cinslerine göre tasnif edilmiş mektupları tek tek ait oldukları dairelere götürecek olan odacıyı çağırıyorum. Odacının, içine 3 posta çuvalı dolusu mektup alan okul sırt çantası büyüklüğündeki çinko bir sandığı taşıyışını görmek beni her seferinde üzüyor kederlendiriyor. Bayram edebilirdim; çünkü şöyle : Çöpe atma teorimin yararlılığının ispatı, yıllarca benim şahsi eğitimimin konusu olmuştu; ama işin garibi sevinemiyorum. Haklı çıkmak, ille de mutlu olmak için bir sebep değildir.

Odacı gittikten sonra bir de bu matbuayı aralarında gizli, yanlış pul yapıştırılmış, matbua olarak gönderilmiş fatura olup olmadığı açısından incelemek kalır. Bu inceleme hemen her zaman gereksiz oluyor, çünkü posta işlerinde dürüstlük nerdeyse şaşırtıcıdır. Burada bir tahminimin doğru çıkmadığını itiraf etmek zorundayım : Posta ücreti sahtekârlarının sayısını abartmışım.

Nadiren bir posta kartı, bir mektup, matbua olarak gönderilmiş fatura dikkatimi çekti. Saat 9.30'a doğru dikkatli araştırmamın geri kalan objelerini bölümlere götürecek olan odacıyı çağırıyorum.

Şimdi artık biraz enerji alma zamanım geldi. Odacının karısı kahveni getiriyor, ekmeğimi yassı alüminyum kutudan alıp kahvaltı ediyor, bir yandan da kapıcının karısıyla çocukları hakkında çene çalıyorum. Alfred'in aritmetiği bu arada düzeldi mi? Gertrud imlâdaki noksanlarını giderebildi mi? Alfred aritmetiğini düzeltmemiş ama Gertrud imlâdaki eksiklerini telafi edebilmiş. Domatesler iyice olgunlaşmış mı, tavşanlar yağ-

lanmış, kavunlarla yapılan deneme başarılı olmuş mu? Domatesler iyi olgunlaşmamış, ama tavşanlar yağlanmış, kavunlarla yapılan deney ise henüz sonuçlanmamış, Patatesleri mahsene koymalı mı koymamalı mı gibi ciddi problemler, insan çocuklarına cinsel bilgi vermeli mi yoksa onlardan mı bilgi almalı gibi eğitim problemleri hararetli tartışmalara konu oldu.

Saat 11.00'e doğru odacının karısı yanımdan ayrılır, ayrılırken de genellikle, ona birkaç seyahat broşürü ayırmamı rica eder benden; biriktiriyor onları, ben de bu tutkusuna gülümsüyorum, çünkü seyahat broşürlerine karşı duygulu bir hatıramı unutmam; çocukken ben de babamın kâğıt sepetinden çıkardığım seyahat broşürlerini toplardım. Babamın daha postacıdan henüz aldığı mektupları, yüzlerine bakmadan çöp sepetine atması keyfiyeti beni daha o zamanlar rahatsız ediyordu. Bu olay benim doğuştan ekonomiye olan düşkünlüğümü yaraladı: Bir şey tasarlanmış, kaleme alınmış, basılmıştı, zarfa konmuş, pullanmıştı, esrarengiz kanalları geçiyor, posta aracılığıyla mektuplarımız gerçekten adreslerimize ulaşıyor; ressamın, yazarın, basanın, pul yapıştıran çırağın teriyle alabildiğine yüklenmişti, - çeşitli düzeylerde ve değişik miktarlarda - paraya mal olmuştu; bütün bunlar yalnızca bir göz atmaya bile lüzum görmeden bir çöp sepetinde son bulması için miydi?

Daha 11 yaşında bir çocukken, atılmış olan şeyleri babam daireye gider gitmez çöp sepetinden almayı, bunları incelemeyi, sınıflandırmayı, oyuncak kutusu olarak kullandığım bir sandıkta muhafaza etmeyi alışkanlık haline getirmiştım. Bu şekilde daha 12 yaşına geldiğimde muazzam bir Reisling reklamları koleksiyonu sahibiydim, suni bal ve sanat tarihi katologlarım olmuştu, seyahat prospektleri katologum bir coğrafya ansiklopedisi halinde geliyordu; artık Dalmaçya bana Norveç'in fiyordları kadar aşına, İskoçya Zakopane kadar yakın geliyor, Bohemya ormanları bana huzur verirken Atlantik dalgaları da tedirgin ediyordu; menteşe, müstakil evler, düğme teklifleri alıyordum, partiler benden görüş rica ediyorlardı, vakıflar ise para; piyan-

go acentaları bana zenginlik vadedyorlardı, tarikatler de fakirlik. 17 yaşına geldiğimde koleksiyonumun ne hale geldiğini tahayyül ve tasavvur etmeyi okuyucunun hayal gücüne bırakıyorum. Sonunda ani bir isteksizlik nöbetinde koleksiyonumu 7 mark 60 pfening karşılığında bir eskiciye sattım.

O arada orta eğitimi bitirdikten sonra babamın izinde yürüyerek sivil hizmete doğru götüren o merdivenin ilk basamağına adımımı attım.

7 mark ve 60 pfennigle kendime bir yığın milimetrik kâğıt, 3 renkli kalem aldım ve mutsuz bir stajyer memur olmaya yatkınlık gösterirken içimde iyi bir «çöpe atıcı» sakladığım için memuriyet hayatıma adım atma denemem, yolu uzaktan acıklı bir şey oldu. Karışık hesaplara tüm boş vakitlerimi feda ediyordum. Kronometre, kurşunkalem, sürgülü hesap cetveli, milimetrik kâğıt, kaçıklığının gerek duyduğu zaruri araç gereciydi; küçük, orta, büyük hacimli, resimli, resimsiz bir basılı metni açıp, üstün körü gözden geçirmenin, onu gereksizliğinden emin olmanın, sonra da çöp sepetine atmanın ne kadar zaman gerektirdiğini hesaplıyordum; en az 5 en çok 25 saniyelik bir iş; baskı metni veya resimleri sebebiyle ilgi çekici ise birkaç bilemedin 15 dakika alacağı tahmin edilebilir. Yayınevle-riyle iş yapacakmış gibi görüşmelere kalkışarak matbu şeylerin imali için minumum maliyetini hesapladım. Bıkmadan usanmadan çalışmalarımın verilerini kontrol ediyor, düzeltmeler yapıyordum (çöp sepetlerini boşaltan temizlikçi kadınların harcadıkları zamanın da hesaplarıma ilave edilmesi gerektiği ancak iki yıl sonra aklıma geldi); araştırmalarımın neticelerini, 10, 20, 100 veya daha fazla memurun çalıştığı müesseselere tatbik ettim ve bir ekonomistin hiç tereddüt etmeden endişe verici olarak tanımlayacağı sonuçlara vardım.

Bağlılık dürtüsüne uyarak, elde ettiğim verileri önce çalıştığım daireye sundum; evet, gerçi nankörlükle karşılaşabileceğimi de hesaba katmıştım ama nankörlüğün çapı beni yine de

ürküttü; işimi ihmal etmekle suçlandım, «nihilizm» le itham edildim, akıl hastası olduğum iddia edildi ve işten atıldım; -iyi ana babamın endişesi yüzünden- istikbal vadeden kariyerimi terkettim, bir yenisine başladım, onu da yarıda bıraktım, o sıcacık baba ocağını terkettim ve - daha önce de söylediğim gibi - kıymeti takdir edilmemiş dehanın kazancıyla rızkımı çıkardım. İcadımla çaresiz seyyar satıcının yaşadığı aşağılanmayı tattım, üzerindeki çeşitli şıklardan akıl hastası hanesinin karşısına çoktan bir delik açılmış olan ana dosyadaki kartıma bir de asosyal hanesinde bir delik açtıracak kadar inatla asosyalliğin ruh hali içinde 4 yıl geçirdim.

Bu vaziyet karşısında nihayet biri, Ubia'nın müdürünün benim düşüncelerimdeki açıklığı akla yakın bulduğu zaman nasıl korktuğumu sanırım herkes kavrayacaktır; yeşil renkli bir gravat takma beni ne kadar da derinden yaraladı, ama keşfedilmek korkusuyla zangır zangır titrediğime göre kıyafet değiştirmeye devam etmeliyim.

Ürkek ürkek Schlieffen espirisine gülerken yüzüme gereken ifadeyi vermeye özen gösteririm, çünkü sabahları tramvayları dolduran şakacıların kendini beğenmişliğinden daha büyük bir şey yoktur. Bazen de tramvayın, bir gün önce benim hemen bu sabah yok edeceğim bir işi yapmış insanlarla dolu olmasından korkuyorum : Matbaacılar, mürettepler, teknik ressam, reklam metinleri ile uğraşan yazarlar, grafikerler, yerleştiren, ambalaj yapan hanımlar, binbir çeşit branştan bir sürü çıracak : Sabahları 8.00'den 9.30'a kadar muhterem kâğıt fabrikalarının, değerli yayınevlerinin, dâhi grafikerlerin, yetenekli yazarların ürünlerini yokediyorum; cilalı kâğıt, parlak kâğıt, bakır derin baskı, hepsini en ufak bir hassasiyet göstermeksizin posta çuvalından çıkarttığım gibi eski kâğıt tüccarına gitmek üzere muntazam paketler halinde hazırlıyorum. İkiyüz iş saatinin ürünlerini bir saat içinde yok ediyor, toplam olarak (burada kendi özel branş terimimi kullanmak zorundayım) 1 : 300'lük

bir yoğunluğa ulaşarak Ubia'yı harcanacak öteki yüz saatten kurtarıyorum. Odacının karısı boş kahve kabı ve seyahat broşürleriyle dönüp gidince işi paydos ediyorum. Ellerimi yıkıyor, önlüklü elbisemi değiştiriyor, sabah gazetesini alıyor, arka kapıdan Ubia binasını terk ediyorum. Şehirde ağır ağır geziniyor, bir taraftan da taktikten nasıl kaçsam da stratejiye geri dönebilsem diye düşünüyorum. Formül olarak beni mesteden şey, şimdi beni hayal kırıklığına uğrattıyor, çünkü uygulanması pek kolay bir iş olduğunu gösterdi. Tersine çevrilmiş stratejiler demiryolu işçilerinin işidir. Bu gidişle çöpe atıcılar okulu açacağım. Belki postahanelere bunları yerleştirmeyi de deneyeceğim, hatta yayınevlerine de; muazzam enerjile, değerler ve zekâlardan istifade edebilir, posta ücretlerinden tasarruf edilebilir, hatta belki de prospektler gerçi tasarlanır, yazılır, çizilir, ama basılma işlemi yapılmaz. Bütün bu meselelerin çözümü için esaslı bir eğitime gerek var.

Ama sırf postanın çöpe atılması beni artık fazla ilgilendirmiyor; bu alanda düzeltilmesi mümkün olabilecek diğer şeyler ana formülden anlaşılıyor. Şimdi artık paketleme kâğıdı ve paketleme ile ilgili hesaplarla meşgulüm : Burası henüz bakir bir alan, şimdiye kadar hiçbir şey yapılmamış, burada hali hazırda geçerli olan şey, yükü altında inim inim inlediği o boş zahmetlerden insanlığı kurtarmak. Her gün milyonlarca kere çöpe atma hareketi yapılıyor, israf ediliyor, yararlanmaya kalkışılrsa yer yüzünün çehresini değiştirmeye yetebilecek enerjiler havaya savruluyor. Büyük mağazalarda deneylere izin verilmesini sağlamak önemli olabilirdi : Paketlemekten vaz mı geçmeli yoksa paketleme masasının hemen yanına biraz önce paketlenmiş olan şeyi tekrar açıp sarma kâğıdını derhal muntazam bir şekilde katlayıp eski kâğıt tüccarına gidecek şekilde hazır edecek tecrübeli bir çöpe atıcı mı dikmeli? Bunlar, düşünülüp taşınılması gereken meseleler. Her neyse, pek çok dükkânda müşterilerin, satın alınmış eşyanın paket edilmemesi için yalvarıp

yakardıkları ama paket edilmesine izin vermeye zorlandıkları aklıma geldi. Bir parfüm şişesinin, bir çikolatalı şekerleme kutusunun paketini çözerken, bir sigara paketini açarken kriz geçirip asabiye kliniklerinde tedaviye alınan hasta vakaları sıklaşıyor, ben de şimdi eleştirici olarak hayatını kazanan kitap taticısının acı ekmeğini yiyen ama paketciklerin bağladığı o düğümlü teli çözmek kendisine imkânsız geldiği için zaman zaman mesleğini yürütemeyen ve bu çabayı sarfetmeyi başarsa bile, oluklu mukavva kâğıdın yapıştırıldığı sert stereo teybi delemeyen bizim mahalleli genç bir adamın durumunu inceden inceye araştırıyorum. Genç adam bezgin izlenimi veriyor, oysa kitapları okumadan eleştirmeye geçiyor ve paketleri de açmadan öylece kitaplığa koyuyor. Bu durumun bizim düşünce hayatımızda yaratabileceği sonuçları tasvir ve tasavvur etmeyi okuyucunun hayal gücüne bırakıyorum.

Saat 11.00 - 13.00 arasında şehirde gezinirken çeşitli ayrıntılar hakkında bilgi alıyorum; dikkat çekmeden büyük mağazalarda oyalanıyor, paketleme masalarının etrafında dolanıyorum; tütün satan dükkânların, eczanelerin önünde dikiliyor, küçük istatistikler not ediyorum. Arada sırada anlamsız işlemi ta içimde duyabilmek ve insanın elde etmek istediği şeyi gerçekten eline almasının ne kadar zahmete mal olduğunu anlamak için de zaman zaman bir şeyler satın alıyorum.

Bu şekilde, bir parça avarelik yapacak kadar hali vakti yerinde olan bir adam izlenimi yaratan kusursuz kıyafetimle 11-13 arasını dolduruyorum : Saat 13.00'e doğru küçük, temiz bir lokantaya giden, dinlenerek en iyi yemeği seçen ve kâğıt bardak altının üstüne mesela borsa kurları veya şiiir mısraları not eden; en bilmiş garsona bile işin erbabı olduğunu belli edecek açıklamalarla bir etin kalitesini öven ya da kötüleyen, tatlı seçiminde peynir mi, pasta mı, yoksa dondurma mı istemesi gerektiğinde kurnazca tereddüt eden ve aldığı notların, borsa kurları olduklarını ispatlayacak bir hamleyle gizleyen bir adam;

Hesaplarımın sonuçlarından ürkmüş olarak küçük lokantayı terk ediyorum. Saat 15.00'e kadar zaman geçirecek ve akşam gazetesini okuyacak küçük bir kahvehane ararken yüzüm gittikçe düşünceli bir hal alıyor. Saat üçte hemen tamamen matbuadan oluşan öğleden sonra postasını halletmek için tekrar Ubia binasının arka kapısından giriyorum. 10 bilemedin 12 mektubu diğer matbuanın arasından seçip çıkarmak çeyrek saat bile almıyor; iş bittikten sonra ellerimi yıkamaya bile ihtiyaç duymuyor, birbirine vurarak tozunu temizliyor, odacıya mektupları veriyor, binadan ayrılıp eve dönerken Schlieffen espirisine gülmem gerekmeyeceğine sevinerek Marien meydanında tramvaya binıyorum. Sollamakta olan bir kamyonun koyu tentesi tramvayın penceresine sırtını verince yüzümü görüyorum : Gevşemiş, bunun anlamı şu : Düşünceli, nerdeyse enginlere dalmış gibi ve bir başka yüz oturtmaya ihtiyaç duymamanın zevkine varıyorum, çünkü sabah benimle gidenlerden hiçbiri bu saatte henüz paydos etmiyor. Roon caddesinde iniyor, birkaç küçük taze ekmekçik, bir parça peynir veya salam, çekilmiş kahve alıp duvarları grafiklerle, heyecan verici eğrilerle dolmuş, «x» ve «y» eksenleri arasında gittikçe yükselen bir hummanın doğrusal eğrilerini yakaladığım küçük daireme geliyorum : Eğrilerimden hiçbiri düşme göstermiyor, formüllerimden hiçbiri beni rahatlatmıyor. Ekonomi - hayal gücümün yükü altında inleyerek, sürgülü cetvelimi, notlarımı, kurşunkalemi ve kâğıdı hazırlıyorum, kahve suyum da bir taraftan kaymıyor.

Dairemin döşemesi pek sade, daha çok bir laboratuvara benziyor. Kahvemi ayakta içiyorum, yağ ve peynirle hazırladığım ekmeği çabucak yiyorum, artık o öğle yemeğindeki, yaptığı işten zevk alan adam değilim. El yıkayıp bir sigara içtikten sonra kronometreme basıyor ve öğleden evvel şehirde gezinirken almış olduğum sinir kuvvetlendirici ilacın paketini açmaya başlıyorum : Dış ambalaj kâğıdı, jelatin kılıf, karton kutu, iç amba-

laj kâğıdı, bir lastik bantla sabitleştirilmiş kullanma tarifi : 37 saniye! Paket açarken uğradığım sinir kaybı, ilacın bana vermesi muhtemel sinir gücünden daha büyük, ama bunların hesaplarıma dahil etmek istemediğim şahsi sebepleri olabilir. Kesin olan bir şey varsa o da ambalajı, içindekinden daha değerli görünüyor ve 25 sarımtrak hap için koyulan fiyat hapların değerine göre ölçülmeyecek kadar yüksek. Neyse, bunlar ahlak konusuna kadar varabilecek düşünceler, bense prensip olarak ahlâğa karışmak istemiyorum. Benim ilgi alanım sadece ekonomi.

Benim tarafımdan paketten çıkarılmayı bekleyen çok sayıda nesne var, bir sürü fiş, değerlendirilmeyi gözlüyor; yeşil kırmızı, mavi mürekkep, her şey hazır. Genellikle geç yatıyorum ve uykuya dalınca da formüllerim peşimi bırakmıyor, dünya kadar faydasız formül üzerime yuvarlanıyor; bazı formüller dinamit gibi patlıyor, patlamanın çıkardığı gürültü büyük bir kahkahayı andırıyor : O benimki, Schlieffen espirisine atılan kahkaha, idare memurlarına karşı duyduğum korkudan kaynaklanan kahkaha. Belki delikli kartların bulunduğu genel dosya odasına giriş izni vardır, benim kartımı bulup çıkarmış, onda yalnız «akıl hastası» işaretinin değil, bir ikinci ve daha tehlikelisinin, «asosyal» işaretinin de olduğunu tespit etmiştir. Hiçbir şeyi örtmek bir delikli karttaki böyle küçük bir deliği örtmekten daha güç değildir; belki Schlieffen espirisi için attığım kahkaha gerçek kimliğini gizlemenin fiyatı olabilir. Yazması daha kolayıma giden şeyi sözlü olarak söylemekten hoşlanmıyorum : Ben bir çöpe atıcıyım.

DOKTOR MURKE'NİN SUSKUNLUK KÜLLİYATI

Savaş sonrası Alman edebiyatının en tanınmış yazarı Heinrich Böll'ün (1917 - 1985) belli başlı hiciv hikâyelerinin toplandığı bu kitap, yazarın romanlarında ve başka yazılarında bıkip usanmadan işlediği konuları değişik bir tonda dile getirmektedir: Kendisinin en çok eleştirdiği savaş, bu savaş unutarak Alman ekonomik mucizesinde refah payını alan insanlar, mizah sanatının incelikleriyle canlandırılmaktadır.